

Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко,
О. Л. Хомич, І. В. Гарбузюк, Н. В. Андрук, К. С. Василенко

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник інтегрованого курсу для 1 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України



Київ
Видавництво «Алатон»
2018

УДК 57.081.1 (075.2)

Я11

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 06.07.2018 № 734)

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Я11 Я досліджую світ: підруч. інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 2 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, О. Л. Хомич, І. В. Гарбузюк, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. — К.: Видавництво «Алатон», 2018. — 128 с.

ISBN 978-966-2663-62-4

Підручник «Я досліджую світ» створено згідно з Державним стандартом початкової освіти, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87.

УДК 57.081.1 (075.2)

© ТОВ «Видавництво «Алатон»,
текст, дизайн, малюнки, 2018
© Т. В. Воронцова, текст, дизайн, малюнки, 2018
ISBN ISBN 978-966-2663-62-4 © ТОВ «Видавництво «Розумники», малюнки, 2018

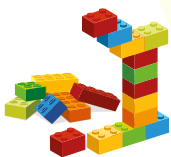
ЗМІСТ

СІЧЕНЬ



Театр відчиняє двері.....	6
Ми різні, але рівні.....	14
Світ професій.....	20

ЛЮТИЙ



Ігри — це серйозно.....	28
Транспорт.....	34
Наш край.....	40
Мандруємо Україною.....	48

БЕРЕЗЕНЬ



Як вимірюють час.....	54
Водний світ.....	62
Весна іде, красу несе.....	70

КВІТЕНЬ



У світі тварин.....	78
Царство рослин.....	86
Книжковий світ.....	94
День Землі.....	102

ТРАВЕНЬ



День сім'ї.....	108
Свято вишиванки.....	116
На порозі літо.....	122

Вітаю, друзі!

Це я, Мурчик. Радий знову зустрітися з вами. Сподіваюся, ви добре відпочили і розважились на канікулах. Тож рушаймо у нову подорож! Як завжди, я в усьому допомагатиму вам.



Запишу до словничка нові слова.



Розкажу, що ми будемо робити протягом тижня.



Щось запитаю чи запропоную завдання.



Щось пораджу, підкажу правила.

Зверну вашу увагу на важливу інформацію.



На уроках «Я досліджую світ» на нас чекають:



робота в парах і групах



цікаві досліди



захопливі екскурсії



неймовірні саморобки



театралізації



казки і мультфільми

Театр відчиняє двері



- МІМІКА • ЖЕСТИ • ПАНТОМІМА
- ЕМОЦІЇ • ДЕКОРАЦІЇ • АФІША



Цього тижня ви:

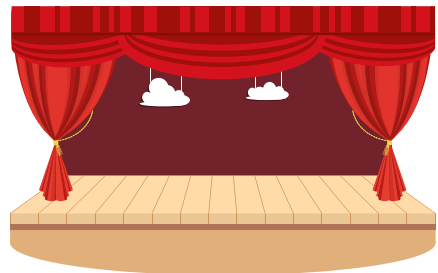
- дізнаєтеся, що є в театрі;
- навчитеся показувати пантоміму;
- ознайомитеся з театральними професіями;
- створите театральні маски і пограєте в театр.

ЩО Є В ТЕАТРІ

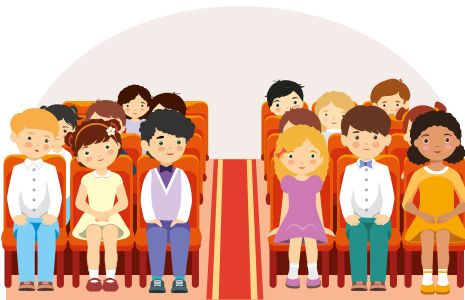
Колись вистави показували просто неба. Згодом почали зводити спеціальні будівлі. У кожному театрі є глядацька зала та сцена, де виступають актори. За сценою є приміщення, в яких вони готуються до вистави, — гримерні.



Приміщення театру



Сцена



Глядацька зала



Гримерна



Чи були ви у театрі? Якщо так, розкажіть:

- Який вигляд має будівля цього театру?
- Яку виставу ви дивилися?
- Чи сподобалося вам у театрі? Чому?

ЯКІ БУВАЮТЬ ВИСТАВИ

Вистави бувають різні. Якщо актори на сцені танцюють — це балет; проспівують слова — опера; співають і танцюють — музична вистава (мюзикл).

Вистави для дітей називають дитячими. А коли виставу показують ляльки — ляльковими.

Вистави в цирку називають цирковими. Сцена в цирку — це манеж, на ньому виступають не лише люди, а й тварини.



Опера



Балет



Лялькова вистава



Циркова вистава



- Чи були ви коли-небудь у цирку? Розкажіть про це.
- Хто виступає у цирку (жонглери, клоуни...)?

ТЕАТР ПАНТОМІМИ

Чи знаєте ви, що таке пантоміма? Це — мова тіла, коли актор грає свою роль без слів, лише за допомогою міміки, жестів і виразних рухів. Розгляньте малюнки і відгадайте, про що «говорять» клоуни.



Зіграйте пантомімою:

- «Можна спитати?»
- «Живіт болить».
- «Погано чути».
- «Неприємне на дотик».
- «Ой, гаряче!»
- «Який приємний запах!»



Пантоміма — це мова тіла.

ДОСЛІДЖУЄМО ЕМОЦІЇ

Актори вміють показувати настрій та емоції персонажів: радість, страх, цікавість, захоплення. Це уміння важливе не лише для акторів. Кожен має вміти розпізнавати емоції і виражати свої.



Задоволення



Подив



Радість



Страх



Сум



Злість



- Які емоції зображено на малюнках?
- У парах потренуйтеся показувати і розпізнавати емоції. Спочатку один із вас показує емоцію, а другий — відгадує. Потім міняєтеся ролями.

ХУДОЖНИКИ В ТЕАТРІ

Окрім акторів, у театрі працюють художники. Вони створюють декорації, афіші, костюми для акторів. Декорації — це оформлення сцени. Афіша — це оголошення про виставу. З неї дізнаються назву вистави, а також де і коли її можна подивитися.



Театральна афіша



Театральні костюми



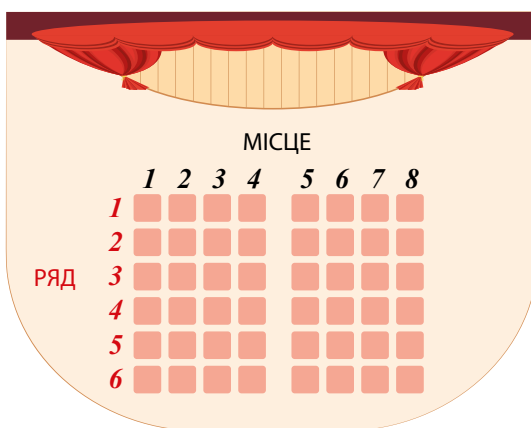
Театральні декорації



- Прочитайте на афіші назву вистави.
- Хто є головними героями цієї п'єси?
- Опишіть їхні костюми.

ТЕАТРАЛЬНІ ПРАВИЛА

Похід у театр — це незабутнє свято. Його дарують нам актори, художники, інші працівники театру. Глядачі мають поводитися так, аби нікому не заважати. Кожен глядач повинен мати квиток. Його треба показати білетеру і зберігати до виходу з театру. Розгляньте квитки і знайдіть на схемі глядацької зали відповідні місця.



Правила поведінки в театрі

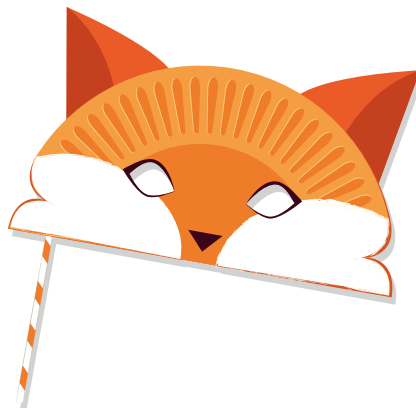
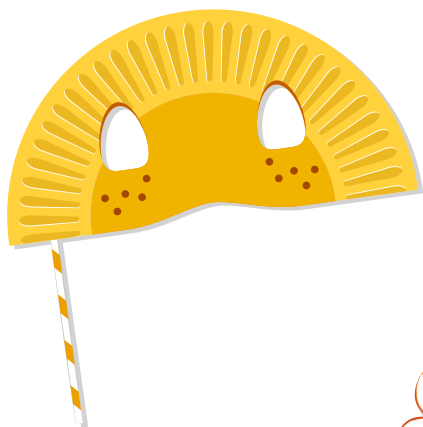
- Здайте верхній одяг у гардероб. Зберігайте номерок, який вам видали.
- Проходьте на свої місця обличчям до тих, хто сидить.
- Під час вистави поведіть себе тихо, вимкніть мобільні телефони.
- Під час антракту (перерви) можна відвідати буфет.
- Після вистави подякуйте акторам оплесками, можете подарувати їм квіти.

ВИГОТОВЛЯЄМО ТЕАТРАЛЬНІ МАСКИ

Зі звичайних паперових тарілок ви можете виготовити театральні маски і пограти в театр.

Вам знадобляться:

- паперові тарілки — одна тарілка для двох масок;
- кольоровий картон або папір;
- фарби, пензлик;
- клей;
- трубочка для напоїв.



- Виготовте маски до казки «Колобок».
- Зіграйте сценки за участю ваших казкових персонажів.

Ми різні, але рівні



- НЕПОВТОРНІСТЬ ЛЮДИНИ
- СМАКИ • ЗАХОПЛЕННЯ



Цього тижня ви:

- переконаєтеся, що всі люди різні, але мають багато спільного;
- порівняєте свої смаки та захоплення зі смаками та захопленнями однокласників;
- влаштуєте шоу талантів.

ГИДКЕ КАЧЕНЯ

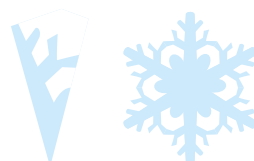
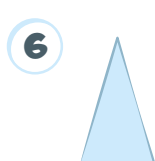
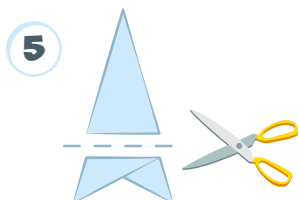
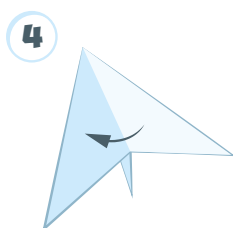
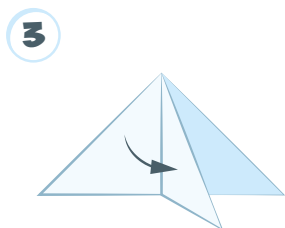
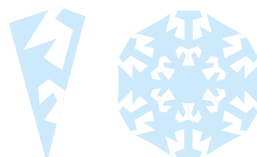
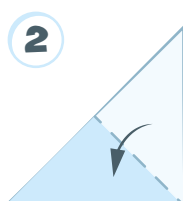
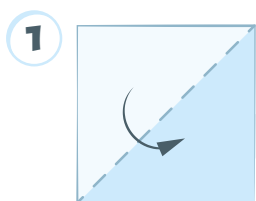
Ганс Крістіан Андерсен написав казку «Гидке каченя». У ній розповідається про маленького лебедя, який вилупився на пташиному дворі разом зі звичайними каченятами. Дорослі птахи ображали його за те, що він відрізнявся від них.



- Чим гидке каченя було схоже на інших каченят? Чим воно відрізнялося від них?
- Як поставилися до нього мешканці пташиного двору?
- Як воно почувалося через це?
- Ким стало гидке каченя, коли виросло?
- * Чи доводилося вам захищати друзів, яких ображають? Розкажіть про це.

ВИГОТОВЛЯЄМО СНІЖИНКИ

Усі сніжинки схожі між собою. Та відомо, що у світі не знайдеться двох однакових сніжинок. Складіть паперові серветки за зразком і виріжте сніжинки.



Дослідіть ваші сніжинки:

- Скільки промінчиків у кожної з них?
- Чим іще вони подібні між собою?
- Чим відмінні?



Кожна сніжинка неповторна і по-своєму прекрасна.

НЕПОВТОРНІСТЬ ЛЮДИНИ

Усі люди схожі між собою. Та у світі не знайдеться двох цілком однакових людей. Розгляньте малюнки і поміркуйте, чим ці діти подібні одне до одного, чим — відмінні.



- Тричі вишикуйтеся в шеренгу:
 - 1) за зростом (від найвищого до найнижчого);
 - 2) за довжиною волосся (від найдовшого до найкоротшого);
 - 3) за кольором волосся (від найтемнішого до найсвітлішого).
- По черзі скажіть, чим ви подібні до інших дітей у вашому класі, а чим — відмінні.
- * Які висновки ви можете зробити?



Кожна людина неповторна
і по-своєму прекрасна.

У КОЖНОГО СВІЙ СМАК

Чи замислювались ви, чому в магазинах так багато різних продуктів і товарів? Це тому, що у людей різні смаки. Одні люблять ванільне морозиво, інші — ескімо, шоколадне чи фруктове. Одному подобається синій колір одягу, іншому — білий або червоний. Тому в магазинах є товари на будь-який смак.



- Об'єднайтесь у пари, обговоріть свої смаки.
- Знайдіть три речі, щодо яких ваші смаки збігаються, і три — щодо яких ні.
- * Поміркуйте, що означає прислів'я: «Про смаки не сперечаються».

СВІТ ЗАХОПЛЕНЬ

Захоплення — це те, що ви залюбки робите у вільний час. Хтось любить читати, а хтось — грати на музичних інструментах, малювати, танцювати чи займатися спортом. Розгляньте малюнок і назвіть захоплення дітей.



- Намалюйте свої захоплення.
- Зробіть плакат або виставку «Захоплення нашого класу».
- По черзі скажіть, чиї захоплення вам найбільше до вподоби. Чому?
- * Удома розпитайте дорослих, чим вони захоплювались у вашому віці. Як змінювались їхні захоплення з часом?

Світ професій



- ЗНАРЯДДЯ ПРАЦІ • ЗООПСИХОЛОГ
- КОСМІЧНИЙ ГІД



ЦЬОГО ТИЖНЯ ВИ:

- дізнаєтесь, які бувають професії, що роблять люди різних професій;
- з'ясуєте, хто працює у супермаркеті;
- створите головні убори представників різних професій.

ХТО ЩО РОБИТЬ

Професія — це справа, якою людина займається в житті. Відгадайте загадки і розкажіть, що роблять люди цих професій.



Громадян охороняє
і порушників шукає.



Із пожежами воює,
від вогню усе рятує.



Із кермом приятелює,
все дорогами мандрує.



Залюбки він куховарить —
нам смачненькі страви варить.

Спритно зайчика за вуха
дістає із капелюха.



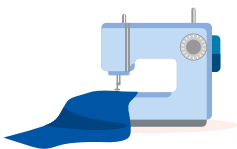
Леся Вознюк



- Об'єднайтесь у три групи. Намалюйте професії, в яких люди працюють:
 - група 1: з іншими людьми;
 - група 2: з технікою;
 - група 3: з тваринами або рослинами.
- Покажіть свої малюнки у класі. Розкажіть, що саме роблять люди кожної професії (навчають дітей, лікують тварин...).

ЩО ДЛЯ КОГО

Водій не виконає своєї роботи без автомобіля, а пілот — без літака. Кожна професія має свої знаряддя праці. Розгляньте малюнки і скажіть, люди яких професій використовують зображені знаряддя праці.



Об'єднайтесь у пари і пограйте в гру «Що для кого». Для цього:

- Один із вас називає професію, а другий — її знаряддя праці. За правильну відповідь — один бал.
- Міняєтесь ролями.
- Виграє той, хто перший набере три бали.

ХТО ПРАЦЮЄ В СУПЕРМАРКЕТІ

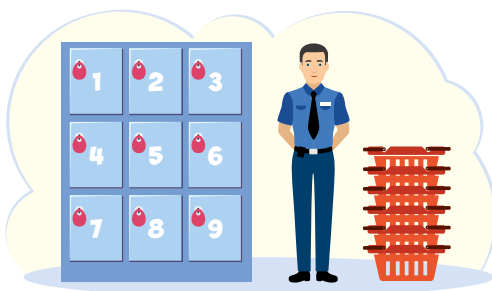
У звичайному супермаркеті працюють люди багатьох професій: касири, консультанти, охоронці, вантажники. Які обов'язки у кожного з них? Хто ще працює в супермаркеті?



Консультант допомагає покупцям обрати товар



Касир розраховує за покупки



Охоронець стежить за порядком



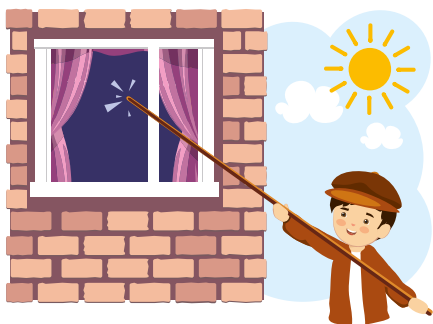
Вантажник розвантажує товар



- Об'єднайтеся у 3 групи. З'ясуйте:
 - група 1: хто працює в ресторані;
 - група 2: хто працює на фермі;
 - група 3: хто працює на будівництві.
- Розкажіть, які у кожного з них обов'язки.

ПРОФЕСІЇ МИНУЛОГО І МАЙБУТНЬОГО

Перелік професій постійно змінюється. Деякі професії зникають назавжди. Наприклад, нині вже не знайдеш хлопчика для биття, якого карали за провини принців, чи людину-будильник, що вранці будила робітників. Натомість з'являються нові професії.



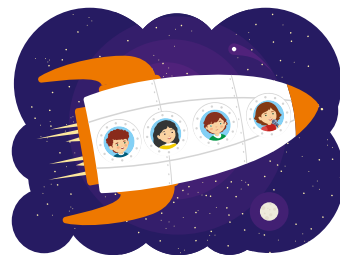
Людина-будильник



Хлопчик для биття



Зоопсихолог



Космічний гід



- Знайдіть на малюнках професію, яка може з'явитися в недалекому майбутньому.
- Об'єднайтеся у групи. Пофантазуйте і намалюйте інші професії, які можуть з'явитися в майбутньому.
- Презентуйте свої роботи.

ТВОРЧІ ПРОФЕСІЇ

Художники, композитори, актори, співаки, танцюристи, дизайнери — усі вони люди творчих професій. В їхній роботі велику роль відіграє уява та натхнення.

Волт Дісней дуже любив свою справу. Він пройшов шлях від малювання мультфільмів у гаражі до створення кіноімперії. Його Міккі Маус є найвідомішим у світі персонажем. Кожна дитина мріє побувати у Діснейленді.



- Розгляньте малюнки. Назвіть персонажів, створених на студії Волта Діснея.
- З яких вони мультфільмів?
- Які ваші улюблені персонажі?

ГОЛОВНА ПРОФЕСІЯ



Спитай у тата і у мами,
Які професії у них.
Професій різних є чимало,
Сповна їх вистачить на всіх!

Та є одна поміж професій,
Якої вчать у житті.
Вона для кожного найперша,
Якої вчитимешся й ти!

Учитель, лікар та геолог,
Письменник, слюсар чи кресляр —
Всі називають головною
Одну професію — школяр!

Бо всім відомо, що без школи,
Без знань, що мусиш там набуть,
Не станеш у житті ніколи
Тим, ким в дитинстві мрієш бути!

Анатолій Костецький



Які професії згадано у вірші?

По черзі розкажіть:

- Які професії у ваших рідних?
- Де вони працюють?
- Що ви хотіли б робити у житті? Чому?

СТВОРЮЄМО КАПЕЛЮХИ ПРОФЕСІЙ

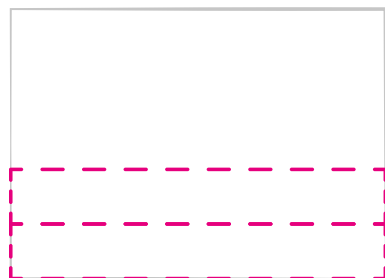
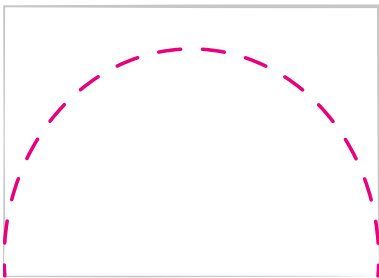
Створіть капелюхи, які символізують головні убори кухарів, поліцейських, лікарів, бортпровідників чи пілотів.

Вам знадобляться:

- фломастери;
- ножиці;
- 2 аркуші паперу формату А4;
- клей або канцелярська скріпка.



Накресліть на аркушах півколо і дві смужки. Виріжте їх і склейте. Намалуйте зображення головного убору за зразком. Скріпіть капелюх за допомогою клею чи канцелярської скріпки.



Ігри — це серйозно



- РОЛЬОВІ ІГРИ
- КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ
- ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ
- ГОЛОВОЛОМКИ • ТАНГРАМ



ЦЬОГО ТИЖНЯ ВИ:

- ознайомитеся з давніми іграми;
- дізнаєтеся, як безпечно грати на комп'ютері;
- пограєте в рольові ігри;
- навчитеся виготовляти головоломку.

ІГРИ КОЛИСЬ І ТЕПЕР

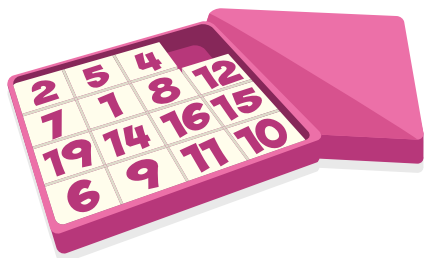
Ігри люблять усі діти. Ваші бабусі й дідусі також любили грати в ігри, коли були дітьми. З часом деякі ігри забулися, а деякі — отримали нове життя, як гра «Класики» або головоломка «П'ятнашки».



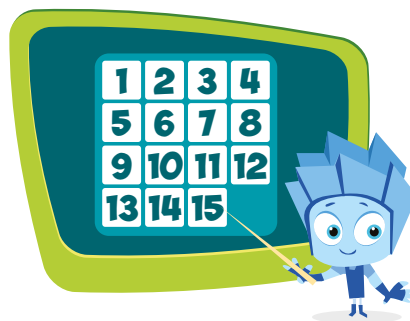
Гра «Класики» колись



Сучасна гра «Класики»



Головоломка
«П'ятнашки»



Сучасна головоломка
«П'ятнашки»



- Розпитайте дорослих, в які ігри вони грали, коли були дітьми. Які правила цих ігор?
- Як змінюються ігри з часом?
- Які цифри є в іграх «Класики» і «П'ятнашки»?

РОЛЬОВІ ІГРИ

Хто ж не любить гратись у родину, лікаря чи магазин? Так ви приміряєте на себе різні ролі, вчитеся поводитись відповідно до них. Тому ці ігри називають рольовими.



Гра «Лікарня»



Гра «Родина»



Гра «Магазин»



Гра «Ресторан»

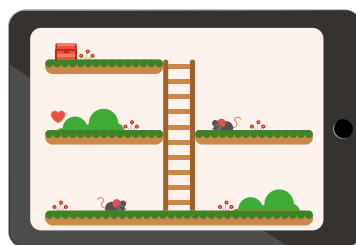


- Які ігри зображено на малюнках?
- Об'єднайтесь у чотири групи, розподіліть ролі та пограйте в ці ігри.

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ

Комп'ютерні ігри дуже цікаві. Та інколи діти надто захоплюються ними. І це шкодить їхньому здоров'ю.

- Діти мало рухаються, тому вони можуть набрати зайву вагу.
- Їхні очі стомлюються, і через це у них може погіршитися зір.
- Ігри забирають багато часу, тому діти не встигають гуляти на свіжому повітрі, спілкуватися з друзями, читати книжки, допомагати дорослим.



Комп'ютерні ігри



Правила користування комп'ютером

- Грайте на комп'ютері не більше ніж одну годину на день.
- Кожні п'ятнадцять хвилин робіть перерви.
- Грайте тільки в ті ігри, які вам дозволяють.

Обирайте навчальні комп'ютерні ігри.
Поєднуйте користь і задоволення!

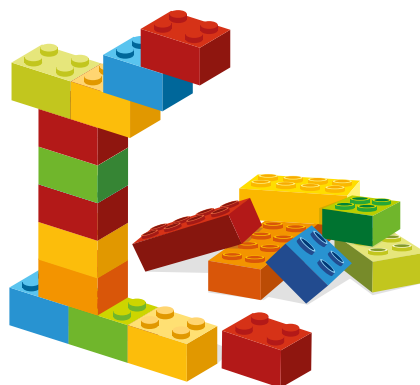


ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ

Інтелектуальні ігри тренують мозок. Вони розвивають пам'ять, увагу, логічне мислення.



Пазли



Лего



Настільні ігри



Шахи/Шашки/Доміно



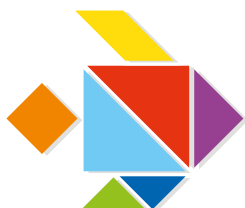
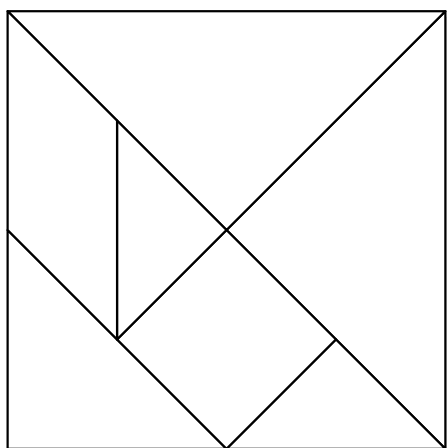
- Які ігри зображено на малюнках?
- Як у них грають?
- В які ігри можна грати з друзями, а в які — самому?

ВИГОТОВЛЯЄМО ГОЛОВОЛОМКУ

Серед інтелектуальних ігор є ігри-головоломки. Як ви вважаєте, чому їх так назвали? Танграм — старовинна східна головоломка.

Вам знадобляться:

- картон різних кольорів;
- олівець, лінійка, ножиці.



Транспорт



- ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ
- ВОДНИЙ ТРАНСПОРТ
- ПОВІТРЯНИЙ ТРАНСПОРТ
- СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ

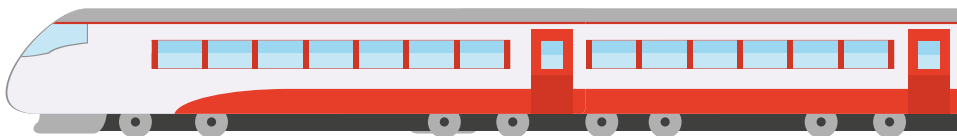


Цього тижня ви:

- дізнаєтесь, які є види транспорту;
- навчитеся бути ввічливими пасажирами;
- створите реактивний двигун.

ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ

Залізничний транспорт — це поїзди, що рухаються по рейках. Швидкість перших поїздів була малою. Відстань, яку вони могли проїхати за дві доби, сучасний поїзд на магнітній подушці долає за дві години.



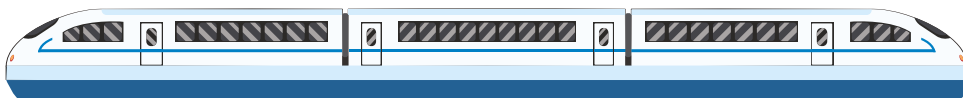
Швидкісний поїзд



Електропоїзд



Товарний поїзд



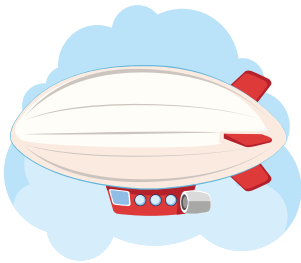
Поїзд на магнітній подушці



- Які є поїзди?
- Що може перевозити товарний поїзд?
- Де можна купити квиток на поїзд?
- Які є вагони у пасажирських поїздах?
- Як називають водія поїзда?
- Хто обслуговує пасажирів поїзда?

ПОВІТРЯНИЙ ТРАНСПОРТ

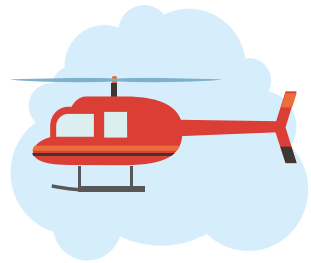
Першим повітряним транспортом був дирижабль. Нині можна хіба що розважитися, політавши на повітряній кулі. А швидко дістатися з одного куточка планети в інший можна літаком або вертольотом.



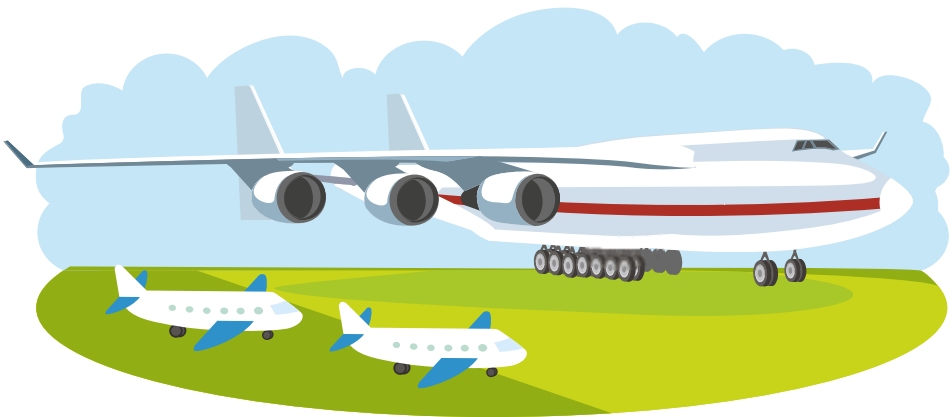
Дирижабль



Повітряна куля



Вертоліт



«Мрія» — найбільший вантажний літак у світі



- Де можна сісти у літак?
- Хто керує літаком?
- Хто обслуговує пасажирів літака?
- Чи літали ви колись літаком? Якщо так, розкажіть про це.

ВОДНИЙ ТРАНСПОРТ

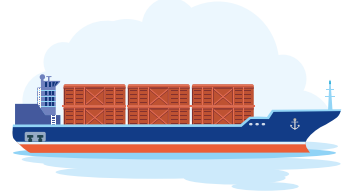
До появи літаків кораблі перевозили вантажі та пасажирів у різні куточки планети. Існує багато видів водного транспорту. Це човни, яхти, катери, баржі, пороми, круїзні лайнери.



Пором



Вітрильник



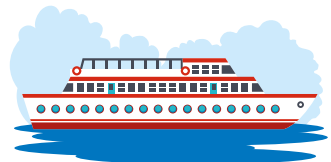
Баржа



Надувний човен



Моторний човен

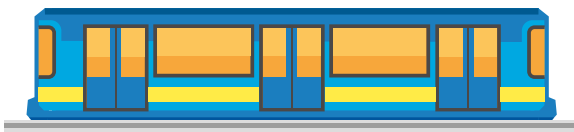
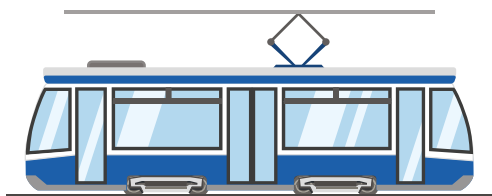


Річковий трамвай



- Розгляньте малюнки. Назвіть види водного транспорту.
- Хто головний на кораблі?
- Хто ще працює на кораблі?
- Чи доводилося вам користуватися водним транспортом? Розкажіть про це.

ГРОМАДСЬКИЙ І СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ



- Який транспорт зображено на малюнках?
- Який громадський транспорт є у вашому населеному пункті?
- Чи користуєтеся ви громадським транспортом, щоб дістатися до школи? Якщо так, яким саме?



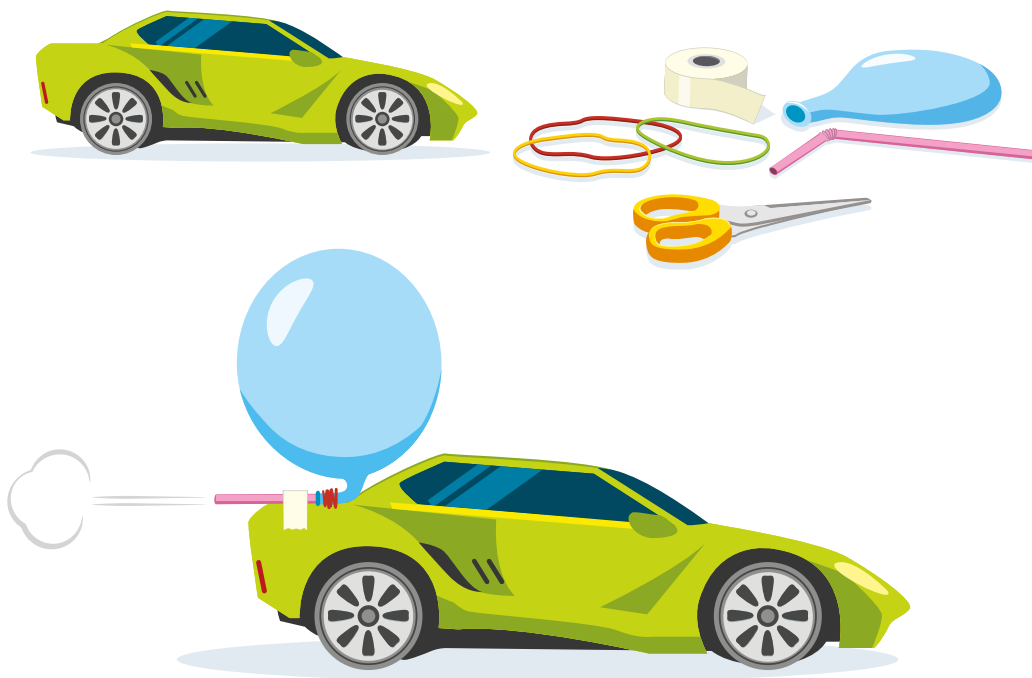
Почувши сирену,
слід залишатися на тротуарі.

СТВОРЮЄМО РЕАКТИВНИЙ ДВИГУН

Створіть реактивні двигуни для своїх іграшкових автомобілів і влаштуйте з ними перегони.

Вам знадобляться:

- невеликі іграшкові автомобілі;
- коктейльні трубочки;
- канцелярські гумки;
- скотч;
- повітряні кульки.



Наш край



- ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР
- РАЙОННИЙ ЦЕНТР
- НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ
- АДРЕСА



Цього тижня ви:

- вивчите напам'ять свою поштову адресу;
- обговорите переваги проживання у місті та в селі;
- ближче ознайомитеся з природою, пам'ятками і видатними людьми вашого краю;
- виготовите свій космічний паспорт.

РІДНИЙ КРАЙ

Щоб довелося мандрувати —
Піти по рідній всій землі:
У кожне місто завітати,
У кожному побувати селі, —
То навіть би за сотню років
Цього б не встигли ми зробити:
Простори в нас такі широкі,
А міст і сіл — що не злічить!

Марія Познанська



- Як називається ваша область, обласний центр?
- Як називається ваш район, районний центр?
- Як називається ваш населений пункт?
- По черзі скажіть назву вашої вулиці.
- Вивчіть напам'ять свою адресу.

МИ ЖИВЕМО У СЕЛІ

Віта і Максим живуть у мальовничому селі. Тут є дитячий садок, школа, лікарня, ринок, магазини, клуб. Неподалік села є конєферма. Діти люблять туди ходити, спостерігати за лошатами і кататися на поні.



- Об'єднайтесь у три групи. Розгляньте малюнки на цій та наступній сторінках. Оберіть те, що може бути:
 - група 1: у великому місті;
 - група 2: у невеликому місті;
 - група 3: у селі.
- Намалюйте цей населений пункт, придумайте йому назву і розкажіть про нього у класі.

МИ ЖИВЕМО У МІСТІ

Аліна і Антон живуть у великому місті. Тут скрізь багатоповерхові будинки, є торговельні центри, кінотеатри, парк з атракціонами. Діти люблять ходити в парк, годувати білок.



- Де ви живете: у великому місті, у маленькому містечку, в селищі, у селі?
- Що із зображеного на малюнках є у вашому населеному пункті?
- Чому добре жити в місті?
- Чому добре жити в селі?

Рідний дім — найкраще місце на Землі.



ПРИРОДА НАШОГО КРАЮ

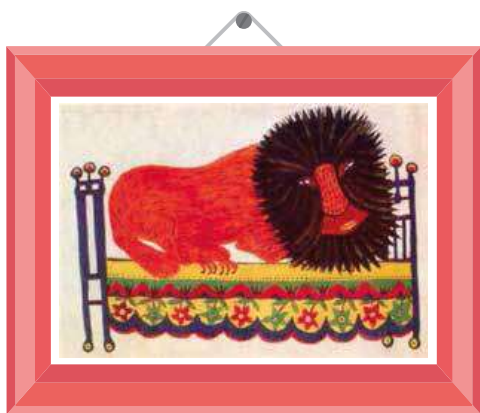
В Україні є лани, ліси, моря, гори, річки та озера. На просторах країни ростуть тисячі видів рослин та водиться величезна кількість тварин.



- Яка місцевість зображена на малюнку: гориста чи рівнинна?
- Яка місцевість у вашому населеному пункті?
- Які водойми є у вашому населеному пункті?
- Які рослини і тварини є у вашому населеному пункті?

ВІДОМІ ЛЮДИ НАШОГО КРАЮ

Кожне місто чи село має своїх героїв. На Київщині в селі Болотня народилася Марія Примаченко. Через хворобу вона не могла працювати в полі, тому весь час малювала. Сусіди дивувалися, хвалили дівчинку, просили розмалювати їхні хати. Пізніше її роботи стали відомими в усьому світі.



Лев



Дикий чаплун



- Які відомі люди народилися у вашому селі (місті, області)?
- * Дізнайтеся більше про них, чим вони прославилися.

ВИЗНАЧНІ МІСЦЯ НАШОГО КРАЮ

Кожне місто чи село має свої пам'ятки. У місті Умань, що в Черкаській області, є знаменитий парк «Софіївка». Понад 200 років тому магнат Станіслав Потоцький створив цей парк і назвав його на честь своєї коханої дружини Софії.



- Які визначні місця є у вашому селі (місті, області)?
- Чим вони знамениті?
- Чи відвідували ви ці пам'ятки? Якщо так, розкажіть про це.
- * По можливості відвідайте їх разом із класом або з родиною. Зробіть фото на пам'ять.

СТВОРЮЄМО КОСМІЧНИЙ ПАСПОРТ

Вам знадобляться:

- картон;
- аркуші паперу А4;
- олівці;
- клей;
- ножиці;
- стрічка або мотузка для зв'язування паспорта.



Мандруємо Україною



- МАНДРІВКА • НАПЛІЧНИК
- МУЗЕЙ • ЕКСКУРСІЯ



Цього тижня ви:

- зберете речі для мандрівки;
- обговорите, як відпочивають у горах, на морі, у столиці;
- дізнаєтесь, як поводитися під час екскурсії;
- потренуєтесь правильно діяти, якщо заблукалися.

ЗБИРАЄМОСЬ У МАНДРІВКУ

Збираючись у мандрівку, важливо взяти із собою все необхідне. Пограйте у гру «Ми збираємось у мандрівку». Використовуйте малюнки як підказки.

Ми збираємося на море.
Я беру з собою наплічник.

Ми збираємося на море. Я беру з собою наплічник і мобільний телефон.

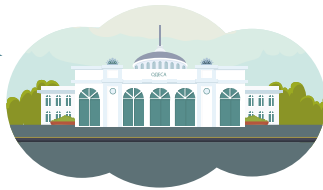
Ми збираємося на море. Я беру з собою наплічник, мобільний телефон і зарядку.



Пограйте у гру двічі. Зберіть речі спочатку на море, а наступного разу — в гори.

ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

В Україні є два моря: Азовське і Чорне. На їхніх узбережжях багато місць відпочинку. Дмитрик на тиждень поїхав до моря. Розгляньте малюнки і розкажіть, як хлопчик відпочивав день за днем.



Понеділок

Вівторок



Четвер



Середа



П'ятниця



Субота



Неділя




Якщо ви відпочивали на морі, в горах, інших цікавих місцях, розкажіть про це, поділіться своїми враженнями.


ПОДОРОЖ ДО СТОЛИЦІ

Мене звать Микола. На весняних канікулах наш

клас поїхав на екскурсію до  . Там ми відвідали

незвичайний Музей  . У ньому я бачив

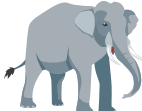
 розміром з людину! Потім ми пішли

до Лялькового театру на спектакль  .

Я вперше був у такому місці, і мені  . Але для

мене найцікавішим був  . Там стільки різних

тварин! Є і екзотичні  , і грайливі  .

Та найбільше мені сподобався  . Це була

незабутня подорож.

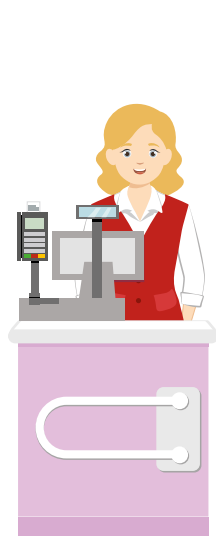


- Де побував Микола під час канікул?
- Що він побачив у Музеї води?
- До якого театру він ходив?
- Яка тварина йому найбільше сподобалась у зоопарку?
- Згадайте свої поїздки. Розкажіть про них.

ЯКЩО ВИ ЗАГУБИЛИСЯ

Якщо раптом так сталося, що ви загубились у незнайомому місці, зберігайте спокій. Залишайтеся там, де ви є. За вами повернуться.

Якщо маєте мобільний телефон, зателефонуйте рідним. Якщо ні, слід звернутися по допомогу до дорослих. Насамперед зверніться до поліції або до людей, які працюють у цьому місці.



Продавці



Охоронці



Екскурсоводи



Поліцейські



До кого можна звернутися по допомогу, якщо ви загубились у магазині, музеї, кінотеатрі, на вулиці?



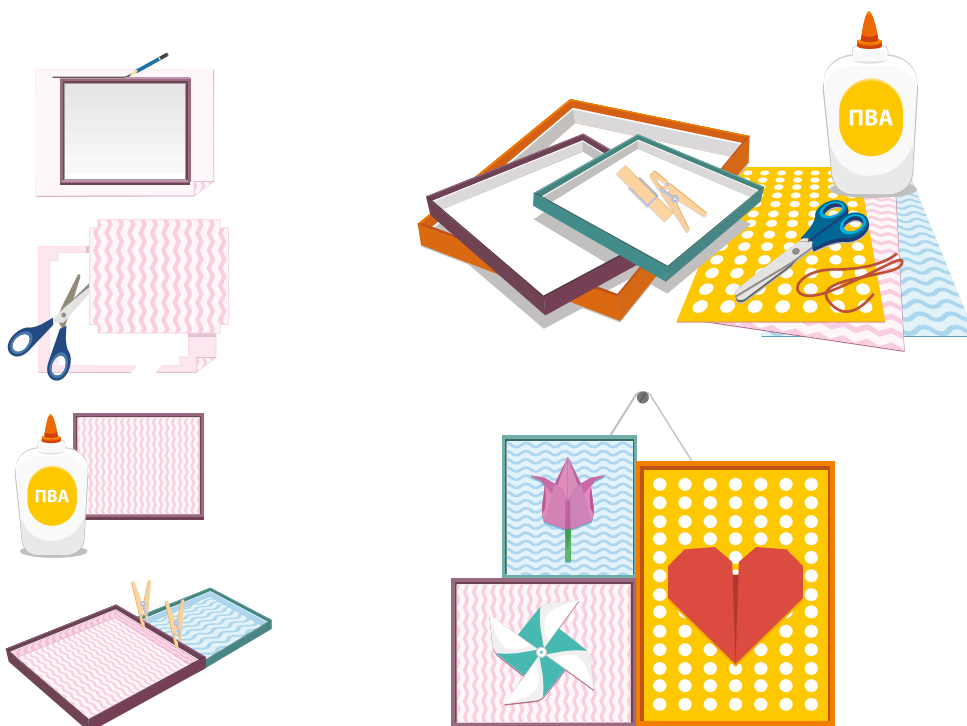
Якщо ви загубилися, зверніться по допомогу до людей на робочому місці.

РАМОЧКИ ДЛЯ ФОТОГРАФІЙ

На згадку про мандрівку залишаються фотографії і сувеніри. Щоб спогади завжди були перед очима, виготовте для них оригінальні рамки.

Вам знадобляться:

- кришки від коробок різного розміру;
- кольоровий чи обгортковий папір або клаптики тканини;
- клей;
- ножиці;
- мотузка;
- прищіпки для білизни.



Як вимірюють час



- КАЛЕНДАР • БУДНІ • ВИХІДНІ
- ЦИФЕРБЛАТ



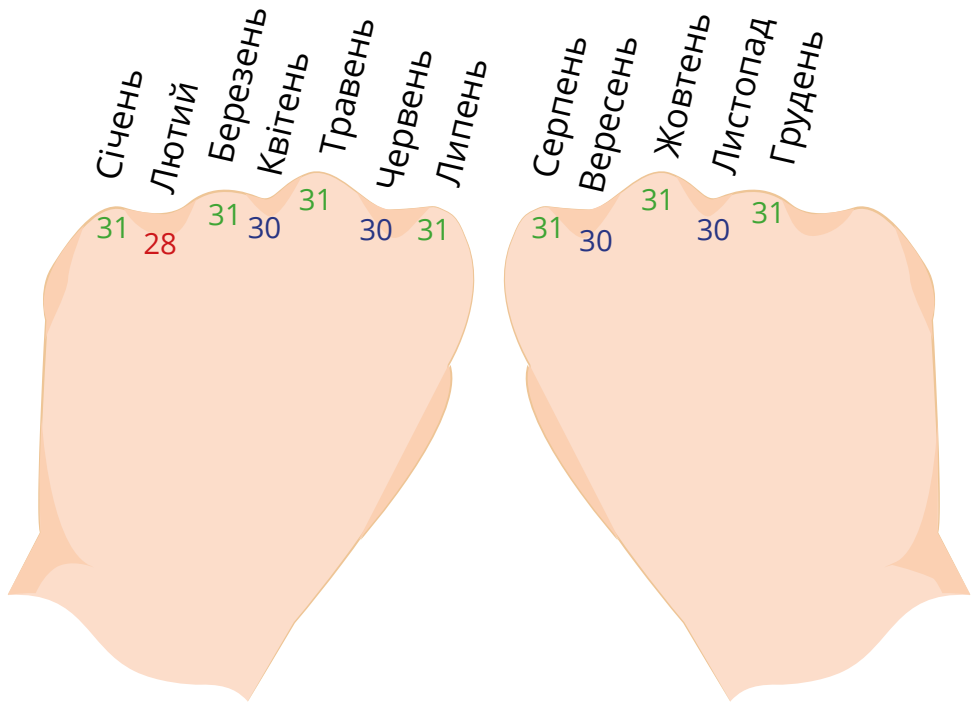
Цього тижня ви:

- потренуєтеся визначати кількість днів у місяці за допомогою рук;
- поміркуєте, чому місяці мають такі назви;
- навчитеся визначати час за допомогою годинника.

КАЛЕНДАР

Стежити за зміною днів, місяців, років допомагає календар. Поглянувши на нього, ми одразу можемо сказати, яке сьогодні число, день тижня, місяць та рік.

Кожен місяць, крім лютого, має 30 або 31 день. Якщо хочете дізнатися без календаря, скільки днів у місяці, використайте свої руки.



- Об'єднайтесь у пари.
- Потренуйтеся визначати кількість днів у місяцях.
- Полічіть, скільки місяців у році.

МІСЯЦІ



Снігом сіє в новий рік
Бравий січень-січовик.
Вслід за ним лютує лютий —
Холоднючий і надутий.
Лють у березні берізки
Весняні солодкі слізки.
Бризне дощиком на квіти
Жартівливий місяць квітень.
П'ятий місяць косить трави,
Так і звати його — травень.
Починає червоніти
Червень ягідками, діти.
Спіє колос. Бджілки липнуть
До медових лип у липні.
Серпень серпика кладе
На межу і в сад іде.
Вересень не верескливий,
Він птахам сурмить про вирій.
Сіє дощик. Листя жовкне.
Це десятий місяць — жовтень.
Опадає мертве листя
В листопаді-падолисті.
Рік завершити прибуде
У снігах старенький грудень.

Лідія Дяченко



- Який зараз місяць? Чому його так назвали?
- Пригадайте походження назв таких місяців, як вересень і грудень.

ДНІ ТИЖНЯ

Днів у тижні рівно сім.
Це давно відомо всім.
Кожний свою назву має,
Один одного міняє.
Споконвіку так ведеться,
Перший — Понеділком зветься!
Кажуть, що цей день важкий!
І чому це він такий?
Другий день — Вівторком звати,
А за ним, потрібно знати,
Третій день одразу йде,
Він нам Середу веде.
День четвертий в нас Четвер,
Пам'ятаймо відтепер.
П'ятий — П'ятницею звать
І її зазвичай ждуть,
Бо попереду чекають
Дні, коли відпочивають.
Шостий день у нас Субота,
Та ще хатня є робота.
Тому треба помагати
Батькам в хаті все прибрати,
На городі і в саду
Все привести до ладу.
Сьомий день у нас Неділя.
День святковий, день дозвілля.
Идуть до церкви і гуляють,
Всі в цей день відпочивають!



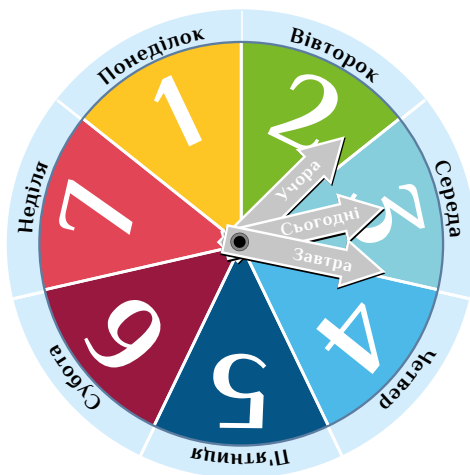
Микола Вересюк

ОРІЄНТУЄМОСЬ У ЧАСІ

Об'єднайтесь у дві групи: «Тиждень» і «Місяць». Виготовте оригінальні календарі тижня та року.

Вам знадобляться:

- ножиці;
- картон або паперова тарілка;
- фломастери, олівці;
- канцелярська кнопка.



- Який сьогодні місяць, число, день тижня?
- Який день тижня був учора, позавчора?
- Який день тижня буде завтра, післязавтра?
- Які дні називають буднями, а які — вихідними?
- * Який день тижня називають «важким» днем? Як ви думаєте, чому?

ЯК УСЕ ВСТИГНУТИ

Щодня у вас купа справ? Інколи стільки, що не встигаєте все зробити? Та не всі справи є однаково важливими. Щоб не забути про найважливіше, учіться складати плани на тиждень.



Корисні поради

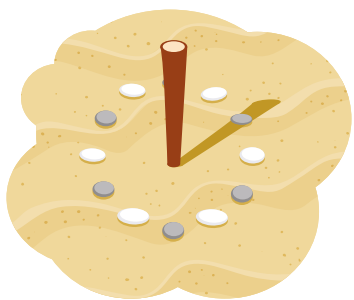
- На великому аркуші паперу намалюйте плакат, як це зображено на малюнку.
- У вихідні разом із рідними обговоріть важливі справи на наступний тиждень.
- За тиждень перевірте, чи вдалося вам виконати заплановане.

Планування допоможе вам пам'ятати про найважливіше.



ВАРТОВІ ЧАСУ

Ми звикли дізнаватися час за допомогою годинників: механічних, електронних чи навіть «розумних». А як це робили у давнину? Спочатку люди орієнтувалися в часі лише за сонцем. Пізніше винайшли вогняні, пісочні, а ще згодом — маятникові годинники. Розгляньте малюнки і скажіть, які годинники ви бачили, які є у вас вдома.



Сонячний годинник



Вогняний годинник



Пісочний годинник



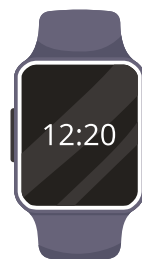
Маятниковий годинник



Механічний годинник



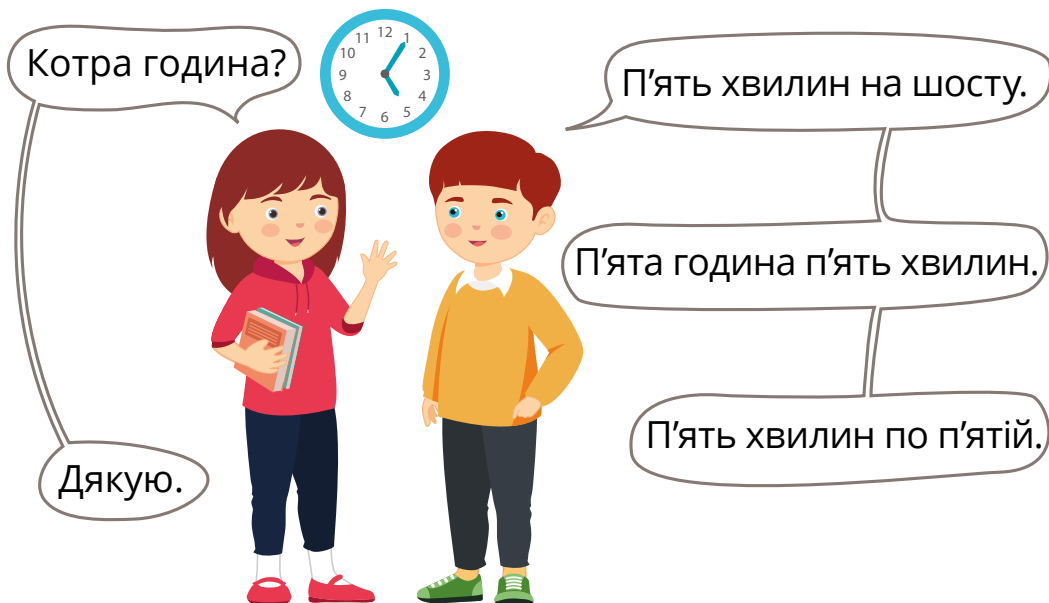
Електронний годинник



«Розумний» годинник

ВЧИМОСЯ ЗАПИТУВАТИ ПРО ЧАС

Прочитайте діалоги дітей. У парах потренуйтеся запитувати і відповідати на запитання про час.



Водний світ



- ВОДОЙМИ • АКВАЛАНГ
- БАТИСКАФ • КОРАЛИ
- ПЕРЛИНА



Цього тижня ви:

- розглянете, які бувають водойми;
- дізнаєтесь, які тварини і рослини живуть у прісних і солоних водах;
- потренуєтесь затримувати дихання як справжні пірнальники;
- створите власний акваріум.

ВОДА ДОВКОЛА НАС

Річки, озера, моря, океани утворилися без втручання людей. Тому їх називають природними водоймами. А водосховища, канали, ставки створили люди. Тому їх називають штучними.

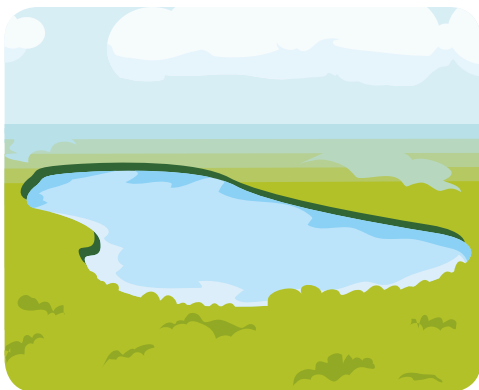
Вода у водоймах може бути прісною або солоною.



Київське водосховище



Річка Дніпро



Світязь — найбільше озеро в Україні



Сиваш — найбільше солоне озеро в Україні



- Які водойми є там, де ви живете?
- Вони штучні чи природні?
- Вони солоні чи прісні?

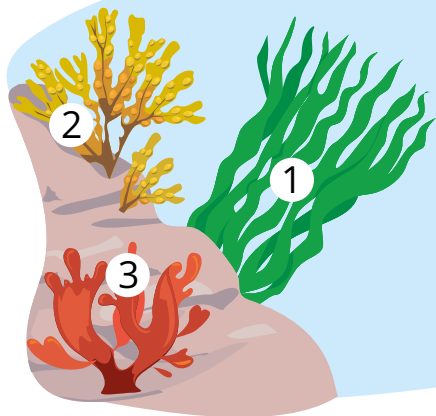
РОСЛИНИ ПРІСНИХ І СОЛОНИХ ВОД

У морях та океанах ростуть морські водорості. Ними харчуються тварини і люди. У Японії морські водорості є такою ж звичною їжею, як у нас картопля. Вони дуже корисні для здоров'я.

Водоростями прісних водойм харчуються риби, тварини і птахи.

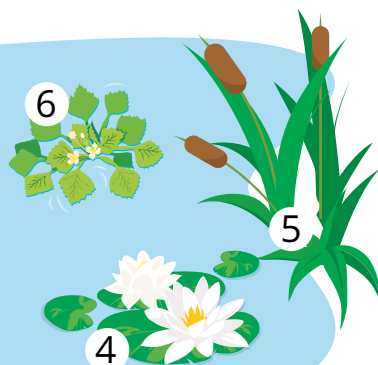
Рослини солоних водойм

- 1 морська капуста
- 2 бурі водорості
- 3 червоні водорості



Рослини прісних водойм

- 4 водяна лілія
- 5 очерет
- 6 водяний горіх

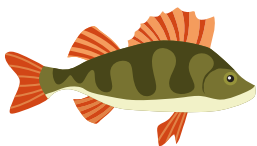


- Прочитайте назви рослин солоних водойм.
- Прочитайте назви рослин прісних водойм.
- Які рослини ростуть біля води?

ТВАРИНИ ПРІСНИХ ВОДОЙМ

Мешканцями наших водойм є рак, окунь, карась, лящ, щука, сом, короп, видра, бобер, нутрія, жаба. Риби їдять водорості, рачків. А от щука та сом — хижаки. Вони харчуються іншими рибами.

Бобер та нутрія любляють гілочки, трави, на відміну від річкової видри, яка є чудовим рибалкою.



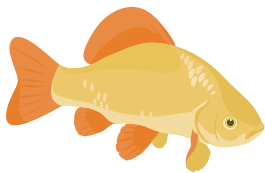
Окунь



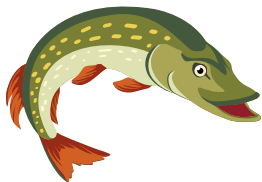
Видра



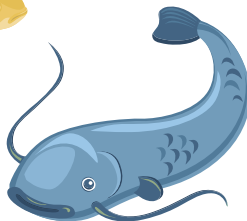
Бобер



Короп



Щука



Сом



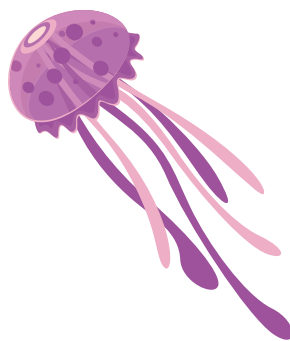
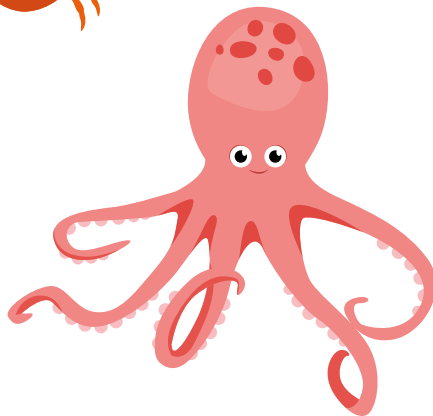
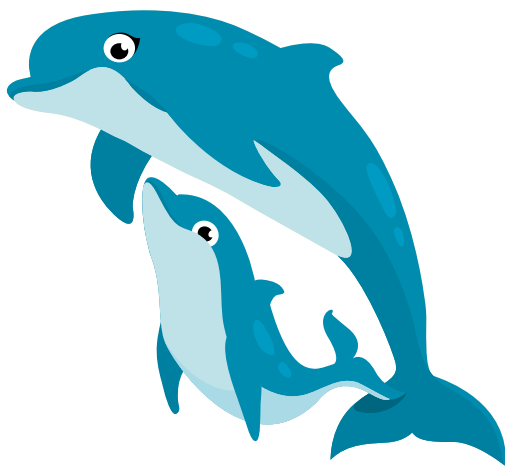
Рак



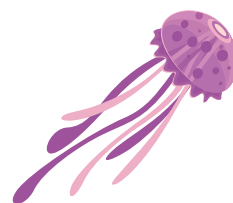
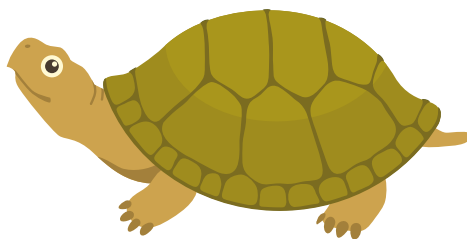
- Яких тварин зображено на малюнку?
- Знайдіть серед них риб (мають зябра, хвіст, плавці). Назвіть їх.
- Прочитайте вірш на наступних сторінках. Назвіть тварин, які живуть у морській воді.

МАТИ Й СИН

Ви про дельфіна
Чули чи ні?
Плавав дельфін
У морській глибині.
Знав черепаху,
Знав восьминога,
Знав, де в підводні печери
Дорога.
Мав не одного
Під хвилями друга.
Цокав, мов краб,
І сопів, як білуга.
Міг засвистіти,
Немов пароплав,
Тільки людської мови
Не знав.
Пестила сина
Дельфіниха-мати,
Вчила його
Кораблі обганяти.
Вчила в негоду
Знаходити путь
Там, де шаленії бурі
Ревуть.
Каже їй син:
— Отепер я при силі!
Скрізь, куди схочу,
Поплину по хвилі.
Краба й медузу
В дорозі спиню,



Із черепахою
Погомоню.
Тільки ж усяке
Бува на віку:
Хочу я знати
Мову людську!
В морі зустріну
Людей ненароком.
«Хто ви? — гукну їм,
Не кліпнувши оком. —
Де ви живете?
В якій стороні?»
Все порозказують
Люди мені! —
Мати зітхала:
— Ой, що то за діти!
Хто таке бачив —
З людьми гомоніти!
Може, й на спині
їх будеш носити?
Хочеш, напевне,
Потрапити в сіть! —
Марне перечила
Матінка сину.
«Що, — каже, — здумав,
Того не покину!
Буду науки
Шукати в рідні:
Дядечко кит
Допоможе мені».



Марія Пригара

ДОСЛІДНИКИ ГЛИБИН

Підводний світ досліджують аквалангісти і водолази. Вони використовують спеціальне спорядження: гідрокостюми, маски, ласты, навіть батискафи.

У теплих морях живуть корали. Вони схожі на дивовижні рослини, хоч насправді це скупчення (колонії) крихітних тварин. Іноді ці колонії так розростаються, що стають великими островами.



- Знайдіть на малюнку морську черепаху, ската, морського коника, корали, мушлю з перлиною.
- Пірнальники уміють надовго затримувати дихання. Перевірте в парах, на який час ви зможете затримати дихання.

СТВОРЮЄМО МОРСЬКИЙ ДЕКОР

Зі звичайних паперових тарілок можна створити аплікацію у формі акваріума.

Вам знадобляться:

- дві паперові тарілки;
- ножиці;
- клей;
- харчова плівка;
- кольоровий папір;
- блакитна фарба;
- пісок, мушлі, дрібне каміння.



Виріжте середину з однієї тарілки. Розфарбуйте блакитною фарбою обидві тарілки. Виріжте з кольорового паперу декілька рибок. Намастіть низ цілої тарілки клеєм, посипте піском, камінцями, мушлями. Наклейте рибок, натягніть на тарілку плівку. Закріпіть зверху іншу тарілку.



Весна іде, красу несе



- ПЕРШОЦВІТИ • ВЕЛИКДЕНЬ
- ПИСАНКА • НАВРУЗ
- ДЕНЬ ВЕСНЯНОГО РІВНОДЕННЯ

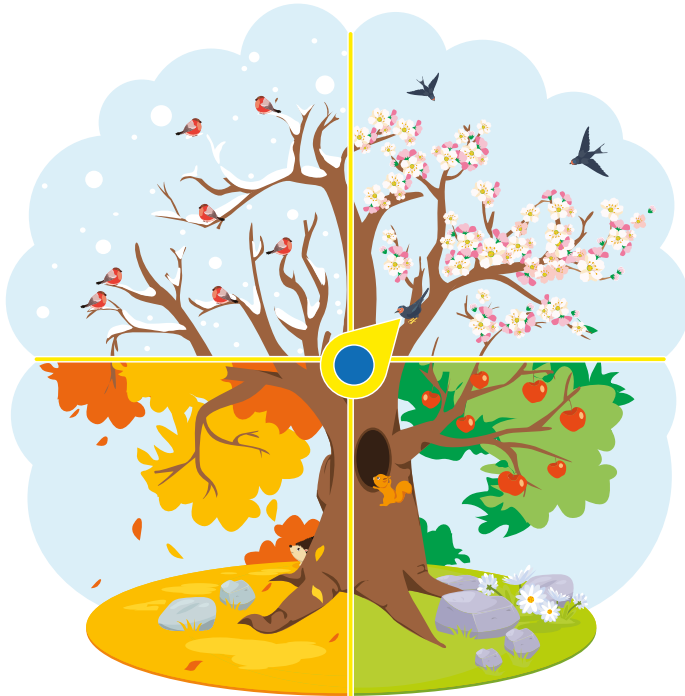


Цього тижня ви:

- поміркуєте, що може свідчити про прихід весни;
- дізнаєтесь, як живуть тварини і рослини навесні;
- ознайомитеся з весняними традиціями;
- створите Великодне дерево.

ПРИКМЕТИ ВЕСНИ

Із настанням весни тане сніг, і природа оживає. Земля вкривається зеленою травою, з'являються перші квіти, молоде листя на кущах, деревах.



- В якій частині малюнка зображено весну?
- Як ви про це здогадалися?
- Які кольори переважають у природі навесні?
- Що ви уявляєте, коли думаєте про весну?
- Як змінюється погода навесні?
- Які звуки супроводжують весну?



Березень, квітень, травень — це весняні місяці.

ЯК ПРИХОДИТЬ ВЕСНА



Зустрілись якось на куші глоду дві сойки. Одна каже:
— Ну й холоднеча! Забарилася весна, не йде до нас.
А друга їй:

— Напевно, десь у снігу загрузла, не добереться ніяк.
І справді, розгулялася наостанку зима. То лютим вітром подме, то віхолу напустить — жбурляє пригорщами снігу. То затягне небо густими хмарами — ясному сонечку годі й пробитися. Сутужно птахам, важко в такий час відшукувати їжу.

Перша сойка каже:

— Щоранку сиджу на верхівці дуба, все весну виглядаю.

— І я, — мовить друга, — вже всі очі видивила. Моя сосна вища за твій дуб. Вона і на пагорку стоїть — однак не видно весни.

— І дарма ви там сидите, — почувся нараз тоненький голосок.

Озиралися пташки, бачать: коло пенька вистромився з-під снігу пролісок. Зелененький, тендітний такий і киває до них білою голівкою:

— Ви краще на землю подивіться!

Глянули сойки на землю, а воно й справді: проліски на снігу то тут, то там видніють.

Ось як непомітно весна підкралася!

Олег Буцень



ТВАРИНИ НАВЕСНІ

Із початком весни прокидаються комахи, їжаки, борсуки, ведмеді. Повертаються з вирію шпаки, зозулі, ластівки, солов'ї, лелеки. Вони будують гнізда, висиджують і вигодовують пташенят.

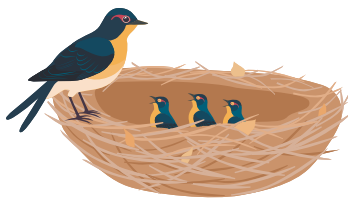
Комахи запилюють квіти, які приваблюють їх своїм ароматом. У пошуках нектару комахи проникають усередину квітки, набирають на свої лапки пилок і переносять його на інші квітки. Так відбувається запилення. Після запилення на місці квітки виростає плід.



Бабак прокинувся
від зимової сплячки



Комахи
запилюють квіти



Птахи висиджують
і вигодовують пташенят



- Підіть на екскурсію до парку чи лісу і намалюйте тварин, яких ви там побачили.
- Які з них належать до звірів, птахів, комах?

РОСЛИНИ НАВЕСНІ

Із першими променями сонця на деревах з'являються бруньки, а згодом і листя. У дерев і кущів починається сокорух. Особливо помітний він у беріз та кленів (березовий і кленовий сік). Землю вкриває молода трава.

Перші квіти з'являються, щойно зійде сніг. Тому їх і називають першоцвітами. Ці квіти не можна зривати, бо вони можуть зникнути назавжди. Краще сфотографуйте їх на згадку.



Проліски



Підсніжники



Крокуси



Сон-трава



- Які першоцвіти зображені на малюнках?
- Підіть на екскурсію до парку чи лісу.
- Намалуйте рослини, які ви там побачили.



Рідкісні види рослин охороняються законом. Зривати їх заборонено.

ВЕСНЯНІ СВЯТА

У давні часи Новий рік святкували на початку весни. Ця традиція збереглась у деяких народів, зокрема у кримських татар. 21 березня вони святкують Навруз.

Навруз означає «новий день» і символізує початок нового року і нового життя. Тому напередодні свята з оселі викидають старі речі, лагодять техніку, готують смачне частування.



21 березня —
Міжнародний день Навруз



Друга неділя травня —
День матері



Великдень святкують
у середині весни



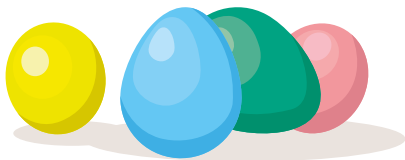
15 травня — День сім'ї



- Визначте за календарем, коли цього року святкуватимуть День матері.
- * Які свята щороку святкують у різні дати?

ВЕЛИКДЕНЬ

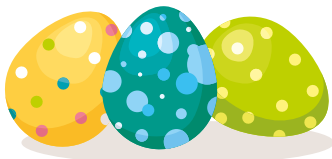
Великдень — найбільше весняне свято християн. Чи знаєте ви, чому до цього свята фарбують яйця? За легендою, до римського імператора прийшла жінка, подала йому яйце і сказала: «Христос воскрес!» Той відповів, що ніхто не може воскреснути з мертвих. І додав, що це так само неможливо, як білому яйцю стати червоним. Тієї ж миті яйце в руках імператора стало червоним. Відтоді люди фарбують яйця на Великдень.



Крашанки



Писанки



Крапанки



Дряпанки



- Які техніки декорування яєць зображено на малюнках? Чому їх так назвали?
- Які ще великодні традиції ви знаєте?

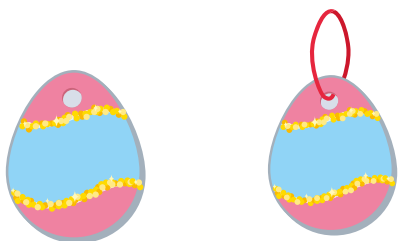
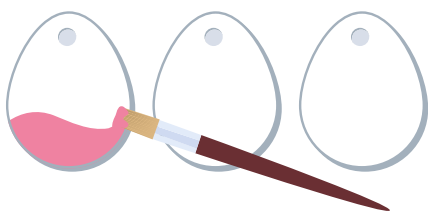
СТВОРЮЄМО ВЕЛИКОДНЕ ДЕРЕВО

Крім традиційних, існує багато сучасних технік виготовлення і прикрашання пасхальних яєць.

Ви можете самі прикрасити такими виробами клас або створити Великодне дерево.

Вам знадобляться:

- картон або солоне тісто;
- ножиці;
- клей;
- фарби;
- блискітки для декорування;
- мотузка.



У світі тварин



- ЗВІРІ • ССАВЦІ • КОМАХИ
- ПТАХИ • РИБИ • ЗЕМНОВОДНІ
- ВСЕЇДНІ • ТРАВОЇДНІ • ХИЖАКИ



Цього тижня ви:

- поміркуєте, чи різняться між собою тварини;
- розглянете частини тіла різних тварин;
- розглянете, де живуть тварини;
- дізнаєтесь, чим харчуються тварини.

ДОРΟΣЛІ ТА ДИТИНЧАТА

На нашій планеті є багато різних тварин. Це звірі і птахи, риби і земноводні, комахи і павуки.

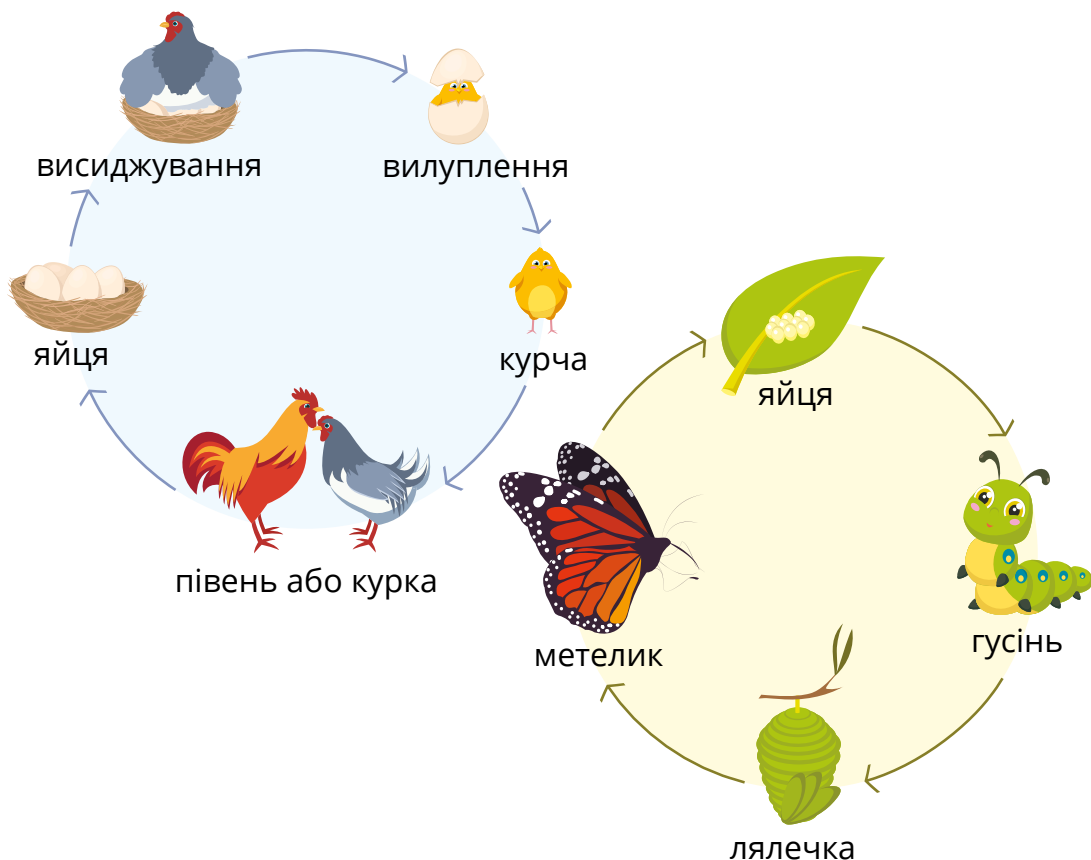
Звірі — це тварини, які мають чотири лапи, їхні тіла переважно вкриті шерстю. Новонароджених дитинчат вони вигодовують материнським молоком, тому цих тварин ще називають ссавцями.



- Знайдіть маму для кожного дитинчати.
- Скажіть, як їх усіх називають.
- Які з цих тварин не є ссавцями?

СТАДІЇ РОЗВИТКУ ТВАРИН

Звірята народжуються, а пташки, комахи виплуплюються з яєць. Деякі тварини з'являються на світ маленькими копіями дорослих, а деякі — зовсім не схожими на них.



- Об'єднайтесь у дві групи.
- Розгляньте малюнки:
 - група 1: стадії розвитку курки;
 - група 2: стадії розвитку метелика.
- Розкажіть про це класу.

ЧАСТИНИ ТІЛА ТВАРИН

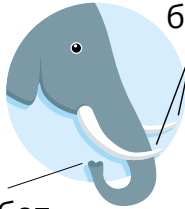


дзьоб



вуса

пазури

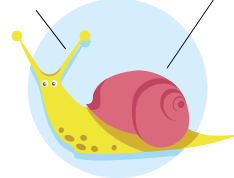


бивні

хобот

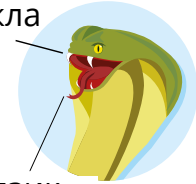
ріжки

мушля



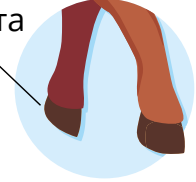
ікла

язик

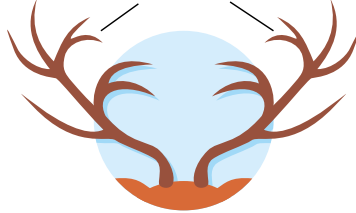


хвіст

копита



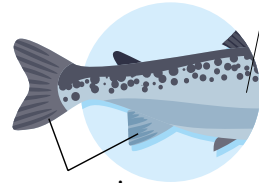
роги



луска



грива



плавці

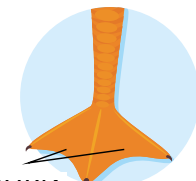


лапи



крила

пір'я



перетинки



- Розгляньте малюнки частин тіла тварин.
- Яким тваринам вони належать?
- Які ще частини тіла тварин ви знаєте?

ХТО ВЕЛИКИЙ?



Кішка мишку упіймала,
Бідоласі так сказала:
— Я велика! Ти мала!
Мені шана і хвала!
Вибіг з буди пес кудлатий
І на кішку став гарчати:
— Я великий! Ти мала!
Мені шана і хвала!
Із хліва кабан озвався:
— Ні, це я на славу вдався!
Пес кудлатий, ти малий!
Я великий! Ось який!
— Му! — Обурилась корова.
Чую крик! Це не розмова!
Порівняти треба вас,
Станьте поруч всі нараз.
Хто найменший? — Сіра мишка!
Хто маленький? — Наша кішка!
Хто середній? — Пес кудлатий,
Що пильнує двір і хату.
Хто великий? — Це свиня!
А найбільша? — Звісно, я!

Наталя Карпенко



- Прочитайте вірш у ролях.
- Розташуйте акторів за величиною тварин, яких вони грали.

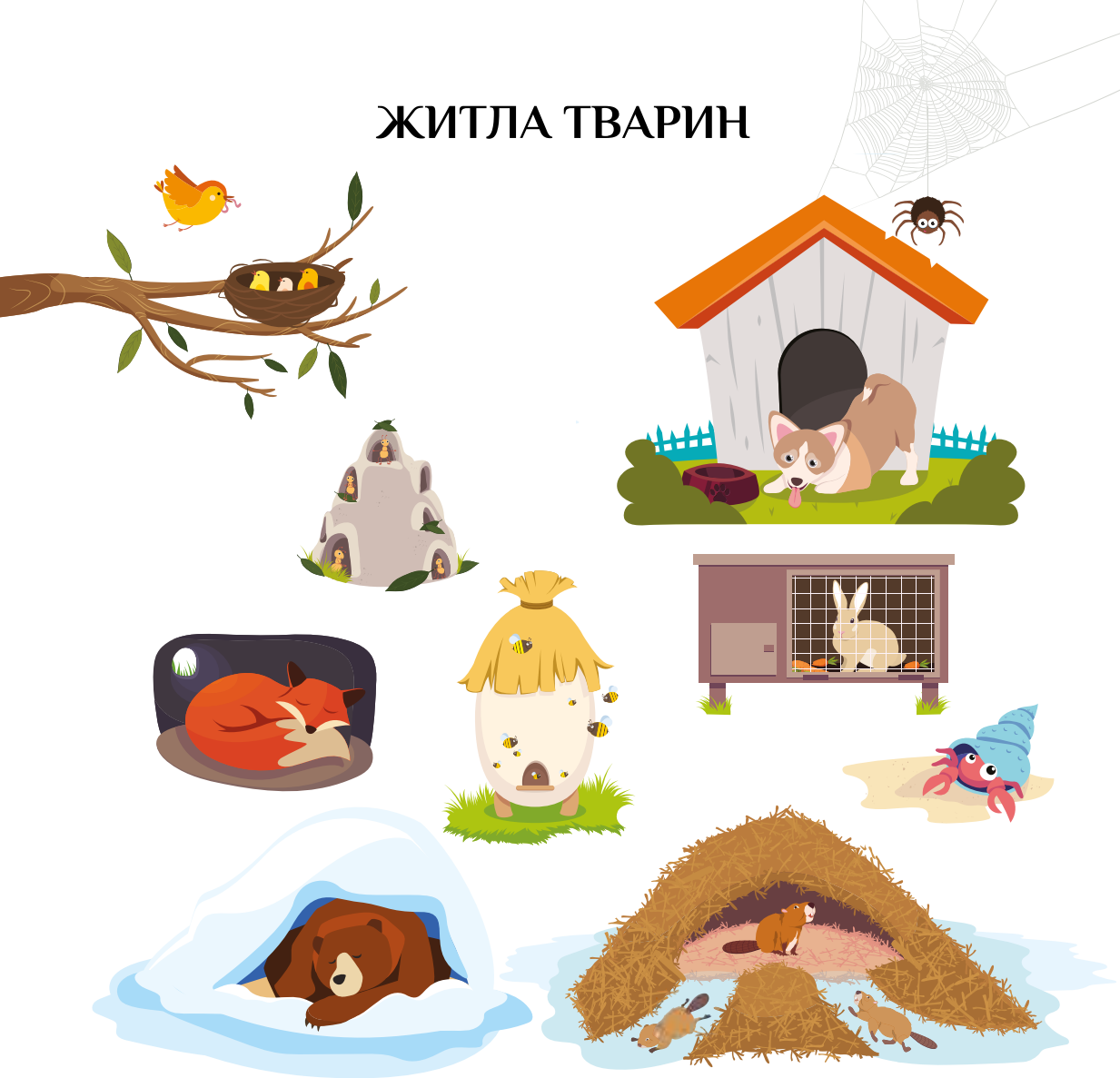
ЯК ХАРЧУЮТЬСЯ ТВАРИНИ

За способом харчування тварин поділяють на три групи. Тих, хто харчується рослинами, називають травоядними. Тих, хто харчується іншими тваринами, називають хижаками. Всеїдними називають тих, які живляться рослинною і тваринною їжею.



- Які звірі, птахи, комахи є травоядними?
- Що вони їдять?
- Які тварини є хижаками?
- На кого вони полюють?
- Які тварини є всеїдними?
- Чим вони харчуються?

ЖИТЛА ТВАРИН



- Як називають житла тварин?
- Які ще житла тварин ви знаєте?
- Які житла зроблені людьми?
- Які житла зроблені самими тваринами?
- Хто носить свою «хатку» на собі?
- Які житла збудовано над землею, на землі, під землею, у воді?

ВИГОТОВЛЯЄМО ТВАРИНОК

Якщо у вас залишилися непотрібні компакт-диски, вони можуть стати чудовою основою для іграшок. Виготовте тваринку на вибір і прикрасьте її.

Вам знадобляться:

- компакт-диски;
- ножиці;
- кольоровий папір або клапики тканини;
- клей;
- кольорові камінці, пір'їнки для оздоблення.



Царство рослин



- СТЕБЛО • ЛИСТЯ • КВІТИ • ПЛОДИ
- КОРИННЯ • ПАРОСТОК



Цього тижня ви:

- дізнаєтесь, як росте дуб;
- розглянете будову рослин;
- проведете дослід з рослинами.

КАЗКА ПРО МАЛЕНЬКОГО ДУБКА

Пішла Ойка-вередуля до лісу. А в лісі комарі: вз-з-з! Вз-з-з! Вирвала Ойка із землі маленький дубок, від комарів відмахується. Полетіли комарі на своє болото.

— Більше ти мені не потрібен, — сказала Ойка і кинула дубок на землю.

Прибігла Білочка. Побачила дубок і заплакала:

— Нащо ти це зробила, Ойко? Виріс би дубок, я б у ньому собі будиночок зробила...

Заплакали пташки в лісі:

— Ми б на його гілках гнізда звили...

Прийшла Марійка і теж заплакала:

— Навіщо ти це зробила, Ойко? Такий гарний був дубок, я завжди ним милувалася.

Здивувалася Ойка:

— Ой, ну чого ви всі плачете? Адже це зовсім маленький дубок. На ньому всього три листочки.

Тут сердито заскрипів Старий Дуб:

— Я теж був такий маленький. Виріс би дубок, став би високий, могутній, як я!

Подумала Марійка і сказала:

— Давайте вириємо ямку і знову посадимо дубок. Ось тут, посеред галявини, тут сонечка багато.

Збігала Ойка додому, принесла лопату. Посадили Марійка і Ойка дубок. Тут прилетіла Сіра Хмарка.

— Ану сховайтеся всі під деревами, — сказала Сіра Хмарка. — Зараз я дубок дощиком поллю!

Бризнув дощик, намочив землю, намочив дубка. Зрадив дубок, випростався, підняв догори зелені листочки.



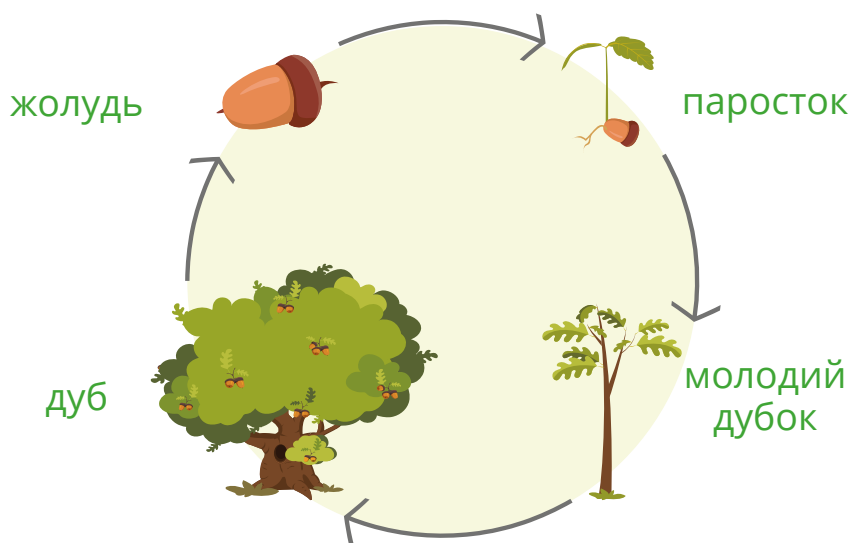
Софія Прокоф'єва (скорочено)

ЯК РОСТЕ ДУБ

Серед рослин дуб вважається довгожителем. Він живе 500 років, та бувають і тисячолітні велетні-дуби.

Восени жолудь падає на землю, і в нього виростає корінець.

Навесні з жолудя виростає паросток із двома листочками.



У віці 40 років дуб стає дорослим деревом. Навесні він зацвітає, а восени на ньому дозрівають жолуді.

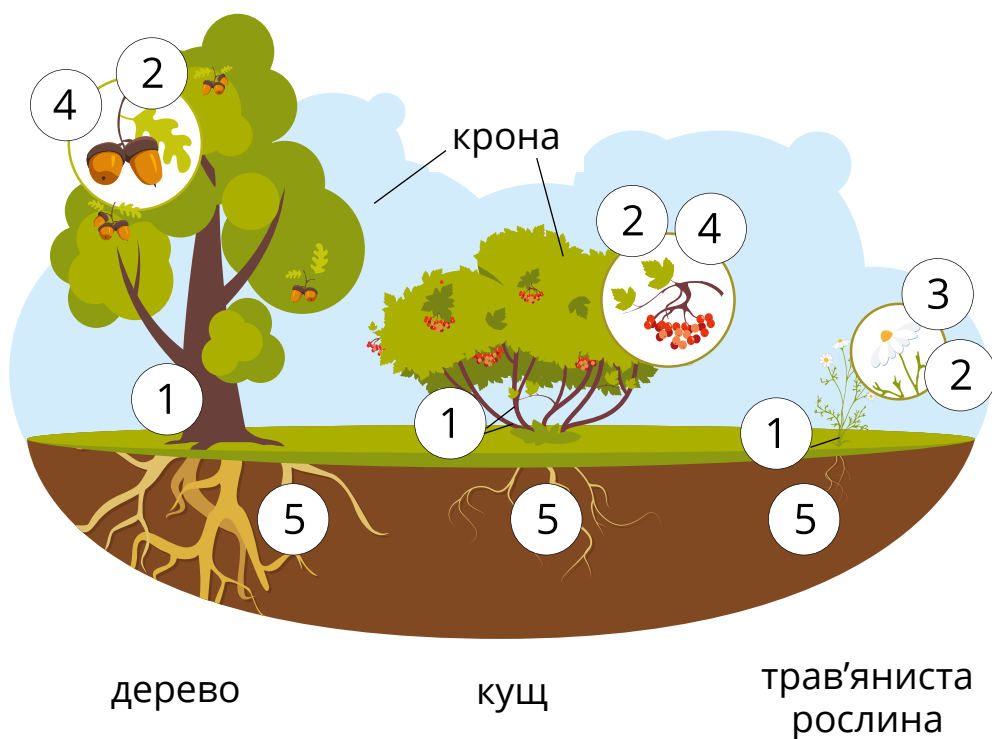
Через 3 роки паросток стає деревцем.



- Скільки потрібно років, щоб з паростка виріс молодий дубок?
- У якому віці на дубі з'являються жолуді?

БУДОВА РОСЛИН

Більшість рослин має стебла тонкі або товсті, як стовбур (1), листки (2), квітки (3), плоди з насінням (4), коріння (5).



Розгляньте малюнки. Обговоріть:

- Що спільного у дерев, кущів, трав'янистих рослин?
- Чим вони різняться?
- Які частини рослин ростуть угору, а які — вниз?

ФОРМА ЛИСТЯ

Листки різних рослин відрізняються формою і краями.

Край листка



Суцільний



Хвилястий



Зубчастий

Форма листка



Ромбоподібна



Кругла



Серцеподібна



Пальчата



Парнопериста



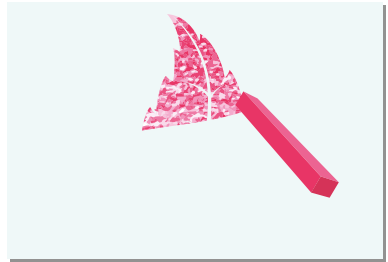
- Розгляньте листочки, які ви принесли з прогулянки.
- Визначте, яка форма цих листочків, який край.

ЖИВІ ЛИСТКИ НА ПАПЕРІ

Оберіть декілька листочків. Покладіть їх під аркуш білого паперу. Восковим олівцем або кольоровою крейдою замалюйте весь аркуш або окремо кожен листок різним кольором. На аркуші паперу проявляться ваші листочки з прожилками.

Вам знадобляться:

- листочки (3–5 штук);
- білий папір;
- кольорова крейда або воскові олівці.



ДОСЛІДИ З РОСЛИНАМИ

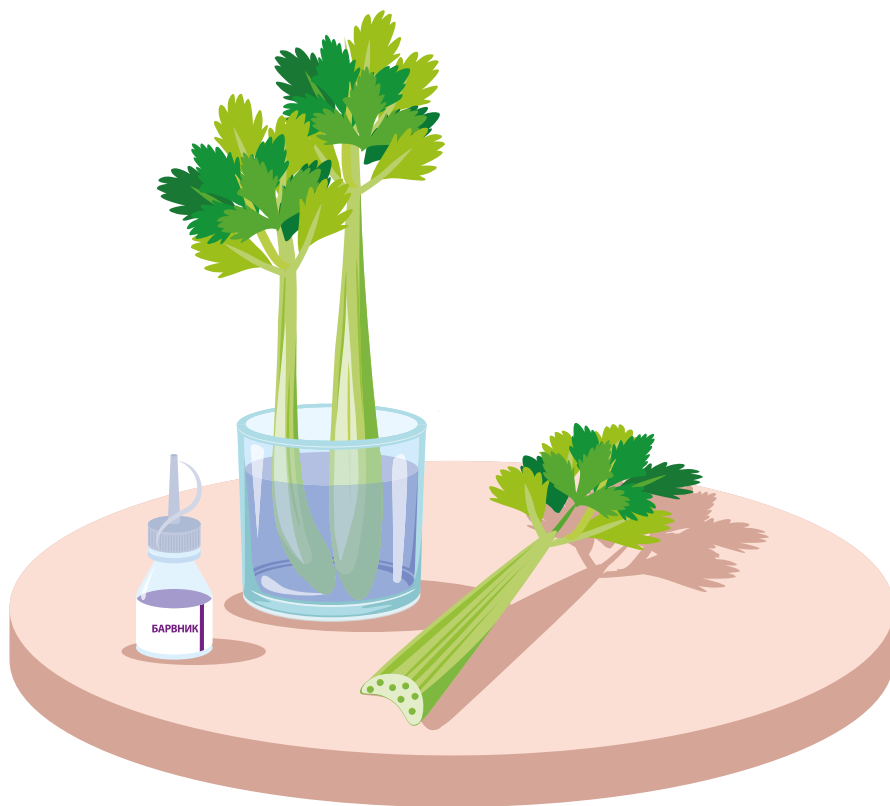
Більшість рослин всмоктує воду з ґрунту корінням і стеблами. Щоб переконатися в цьому, виконайте досліди.

Дослід 1. Візьміть декілька білих тюльпанів, нарцисів, тюльпанів, ромашок або гвоздик і поставте у воду. Додайте харчовий барвник. Спостерігайте, як зміняться квіти за декілька годин, наступного дня, через два дні.



Через трубочки, які розміщені всередині стебла, рослини втягують воду з барвником. Тому їхнє листя і білі квітки стають кольоровими.

Дослід 2. Поставте у воду стебла селери. Додайте барвник. Коли листя зафарбується, розріжте стебло й розкажіть, що ви побачили.



Трубочки у стеблі селери широкі. Тому, коли вони зафарбуються, їх добре видно на зрізі.



Сфотографуйте чи замалюйте все, що ви побачили.

Книжковий світ



- КНИЖКА • ПАПІРУС • БЕРЕСТА
- ПЕРГАМЕНТ • ТИТУЛ • ЛЕПОРЕЛО
- БІБЛІОТЕКА



Цього тижня ви:

- дізнаєтесь, як з'явилися книжки, якими вони бувають;
- обговорите правила поведінки у бібліотеці;
- навчитеся робити книжку-лепорело.

ЧОМУ ПОТРІБНО ВЧИТИСЯ ЧИТАТИ

Книжка — це друг, який супроводжує людину все життя. Для багатьох людей читання — найкращий відпочинок. Французький письменник Шарль Монтеск'є казав, що полюбити читати — це перетворити години нудьги на години насолоди.

Леся зранку до сніданку,
Ще і сну не прожене,
А про мишку-побіганку
Просить почитать мене.
— Лесю, — каже їй Оріся, —
Ти сама читати вчися!
Леся сердиться і мовить:
— Я ж не вивчила ще мови!..
Та і як читати маю,
Коли літер я не знаю?

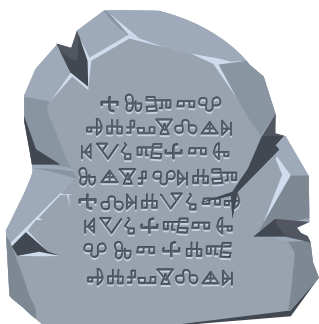
Петро Селецький



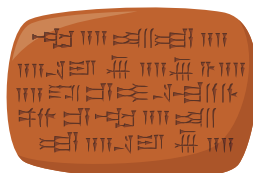
- Що Оріся порадила Лесі?
- Кого ви могли б навчити читати?

ІСТОРІЯ КНИГИ

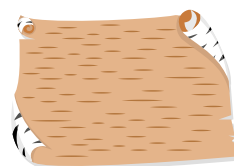
Колись давно «сторінками» книг було каміння, стіни печер, щити воїнів, глина, стебла та кора дерев, шкіра тварин.



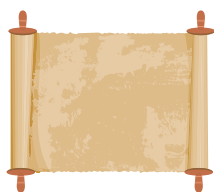
Написи
на камені



Глиняні
таблички



Берестяні
грамоти
(з кори берези)



Сувій із папірусу
(зі стебла
рослини папірус)



Книжка
з пергаменту
(зі шкіри тварин)



Паперова
книжка
(з деревини)



- Які книги виготовляли з елементів неживої природи?
- Які книги виготовляли з рослин?
- Які книги виготовляли зі шкіри тварин?
- Якими книжками користуєтеся ви?

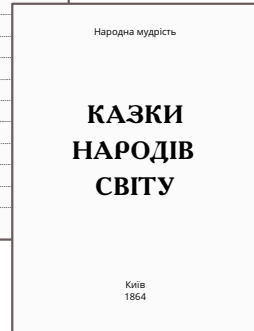
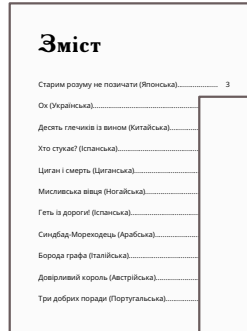
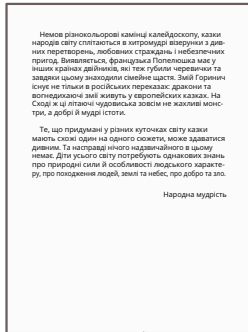
ЕЛЕМЕНТИ КНИГИ

Передмова
(слова автора)

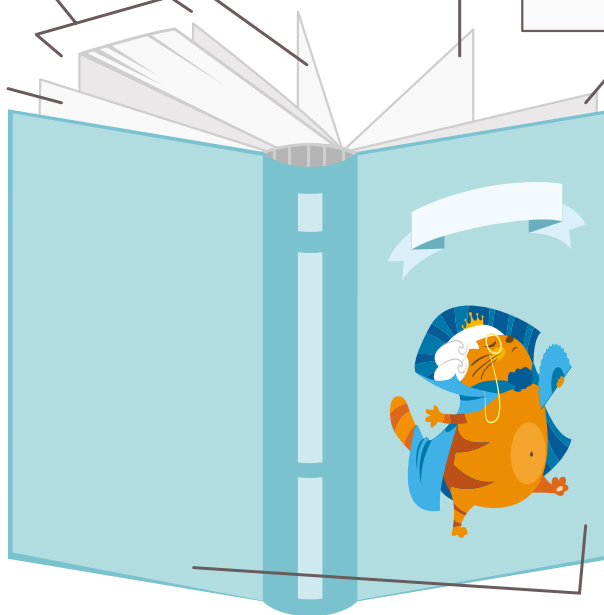
Зміст

Титул

Текст,
ілюстрації



Остання
сторінка



Обкладинка



- Назвіть елементи книжки.
- Знайдіть їх у цьому підручнику, інших книжках.

ЯКІ Є КНИЖКИ

Книжки є різні: одні — навчають, другі — розважають, треті — допомагають знайти потрібну інформацію.



Підручники



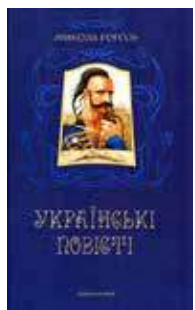
Словники



Енциклопедії



Казки



Повісті



Оповідання



Вірші



Комікси



Об'єднайтесь у 4 групи. За допомогою підручників «Я досліджую світ» створіть комікси про пригоди кота Мурчика.

Група 1: Подорож у минуле.

Група 2: Космічна подорож.

Група 3: Світ рослин.

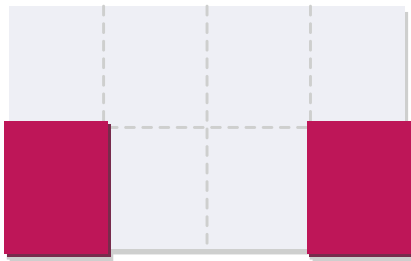
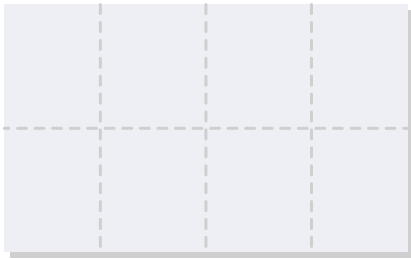
Група 4: Світ тварин.

СТВОРЮЄМО КНИЖКУ-ЛЕПОРЕЛО

Лепорело — це книжка, що складається за принципом гармошки.

Вам знадобляться:

- картон для обкладинки;
- ножиці;
- клей;
- фломастери;
- малюнки з коміксами про пригоди Мурчика.



ПОЛІКУЮ КНИЖКУ

Плаче книжка нишком,
Захворіла книжка —
Нерозумні малюки
Їй обшарпали боки.
Ви не плачте, люба книжко,
Полікую я Вас трішки.
Попідклеюю вам рани,
Хай боліти перестане.
Вже й обгорточка готова!
Буде книжечка здорова.

Віра Багірова



- Перегляньте всі книжки, якими ви користувались цього року.
- «Підлікуйте» ті, які цього потребують, щоб майбутнім першокласникам було приємно за ними вчитися.



Бережіть книги!

ДІМ ДЛЯ КНИЖОК

Слово «бібліотека» походить із давньогрецької мови і складається з двох слів: «біблію» — книга, «тека» — зберігання. У бібліотеці можна взяти книжки, щоб почитати їх удома, а потім повернути.

У бібліотеках працюють бібліотекарі. Вони записують читачів, допомагають обирати книжки і стежать за порядком. У бібліотеках є свої правила. Дізнайтеся їх з малюнків.



Ходимо тихо,
говоримо пошепки



Повертаємо книжку
на те місце, звідки брали



Акуратно користуємося
книжками



Своєчасно повертаємо
книжки до бібліотеки



- Розкажіть, що станеться, якщо ці правила порушувати.
- Підіть на екскурсію до бібліотеки.
- Станьте її читачами.

День Землі



- СОРТУВАННЯ СМІТТЯ
- КОНТЕЙНЕР ДЛЯ СМІТТЯ
- МАКУЛАТУРА
- ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ МАТЕРІ-ЗЕМЛІ



Цього тижня ви:

- поміркуєте, чому треба дбати про нашу планету;
- дізнаєтеся, скільки часу різне сміття лежить у землі;
- вчитиметесь сортувати сміття;
- відзначите День Землі.

СОРОМНО ПЕРЕД СОЛОВЕЙКОМ

Оля й Ліда, маленькі першокласниці, пішли до лісу. Після втомливого шляху вони сіли на траві відпочити й пообідати.

Витягли з сумки хліб, масло, яєчка. Коли дівчата вже закінчили обідати, недалеко від них сів на дерево соловейко й заспівав.

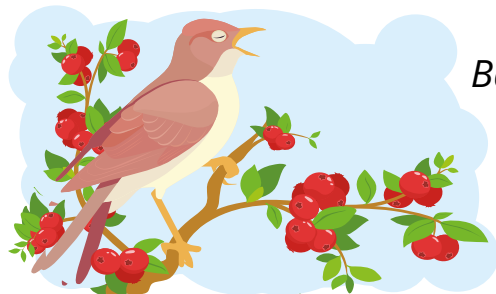
Зачаровані прекрасною піснею, Оля й Ліда сиділи, боячись поворухнутись. Соловейко перестав співати.

Оля збрала недоїдки й шматки газети, кинула під кущ.

Ліда збрала недоїдки в газету, загорнула й поклала в сумку.

— Навіщо ти збрала сміття? — запитала Оля. — Це ж у лісі... Ніхто не бачить...

— Соромно перед соловейком, — тихо відповіла Ліда.



Василь Сухомлинський



- У що раніше загортали їжу?
- Як тепер запаковують їжу?
- Що ми викидаємо у смітник?
- Що станеться, коли всі люди залишатимуть сміття в лісі?

ЗАБРУДНЕННЯ ЗЕМЛІ І ВОДИ

Деяке сміття розкладається швидко. Наприклад, бананова шкірка — за тиждень. А якщо викинути пластикову пляшку, мине багато часу, доки вона зникне. Викинуте у воду сміття шкодить тваринам, які там живуть. Черепахи, наприклад, ковтають поліетиленові пакети, тому що вони схожі на медуз.



Скільки часу сміття лежить у землі



Яке сміття залишається в землі:

- менше ніж місяць;
- менше ніж рік;
- менше ніж 10–15 років;
- більше ніж 50 років?

СОРТУВАННЯ СМІТТЯ

Багато речей, які ми викидаємо на смітник, можна використати повторно або переробити і виготовити з них корисні речі. Зокрема, з пластикових пляшок можна зробити тканину, іграшки, посуд.

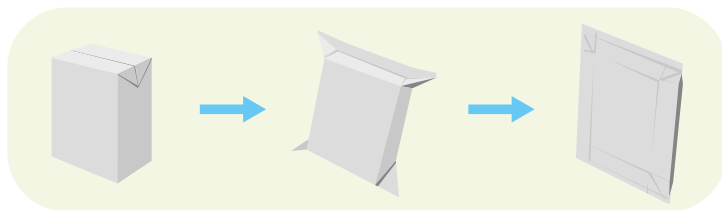
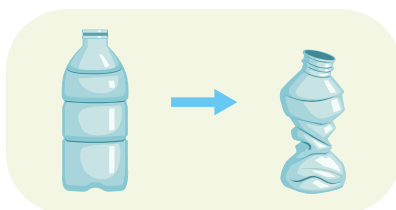
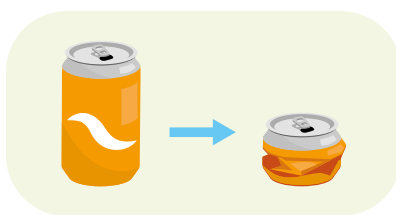
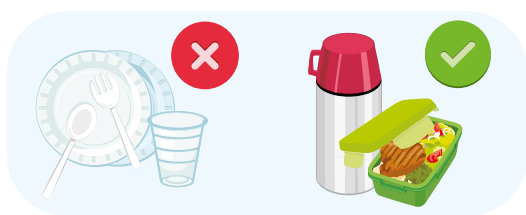
Для цього потрібно сортувати сміття — розділяти його і викидати у різні контейнери.



- Об'єднайтесь у групи: «Пластик», «Папір», «Скло», «Метал».
- Обговоріть, яке сміття можна викидати у відповідний контейнер.
- Розкажіть про це класу.

ЯК ЗМЕНШИТИ КІЛЬКІСТЬ СМІТТЯ

Люди в усьому світі борються з проблемою сміття. Розгляньте поради, які допоможуть зменшити кількість сміття. Поміркуйте, що ще можна зробити.



Корисні поради

- Користуйтеся багаторазовим посудом замість одноразового.
- Користуйтеся еко-сумками замість поліетиленових пакетів.
- Складайте упаковки так, щоб вони займали менше місця.

ДЕНЬ ЗЕМЛІ

Коли на Землі ще не було людей, не було й сміття. Люди зрозуміли, що своєю діяльністю засмічують Землю, і наша планета потребує захисту і турботи. Тому 22 квітня святкують Всесвітній день Матері-Землі. Цього дня прибирають на природі, саджають дерева і квіти.



На малюнку знайдіть тих дітей, хто:

- садить дерево;
- прибирає сміття;
- несе відсортоване сміття на переробку;
- викидає сміття у відповідний контейнер.

День сім'ї



- РОДИНА • РОДИННІ СВЯТА
- СЛУЖБИ ПОРЯТУНКУ



Цього тижня ви:

- пригадаєте, як називаються члени родини;
- поміркуєте, чому слід прислухатися до порад дорослих;
- обстежите свою оселю;
- вчитиметесь викликати рятувальників;
- виготовите листівку на день народження.

МОЯ РОДИНА

Раз — турботлива матуся,
Два — до татка пригорнуся,
Бабця — три, дідусь — чотири,
П'ять — сестричку полічили.
Ось така моя родина:
І привітна, і гостинна.

Леся Вознюк



- Полічіть, скільки осіб у цій родині.
- Скільки осіб у вашій родині? Назвіть їх.
- Хто найстарший член вашої родини, хто — наймолодший?

ЧОМУ ТРЕБА СЛУХАТИСЯ БАТЬКІВ

Прислухайся, дитино,
до батьківського слова,
що сповнене терпіння,
турботи і любові.
Прислухайся, дитино,
до дідуся поради,
бо й татові твоєму
не раз він мудро радив.
Прислухайся, дитино,
до рідної матусі,
якій дісталась ніжність
і ласка від бабусі.
Збери усі поради,
не загуби нічого.
Про тебе також скажуть:
— Прислухайтесь до нього!

Леся Вознюк



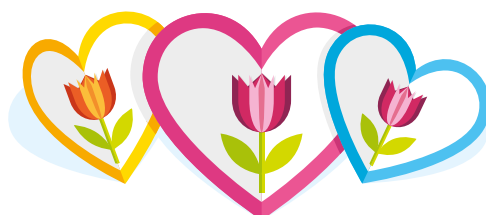
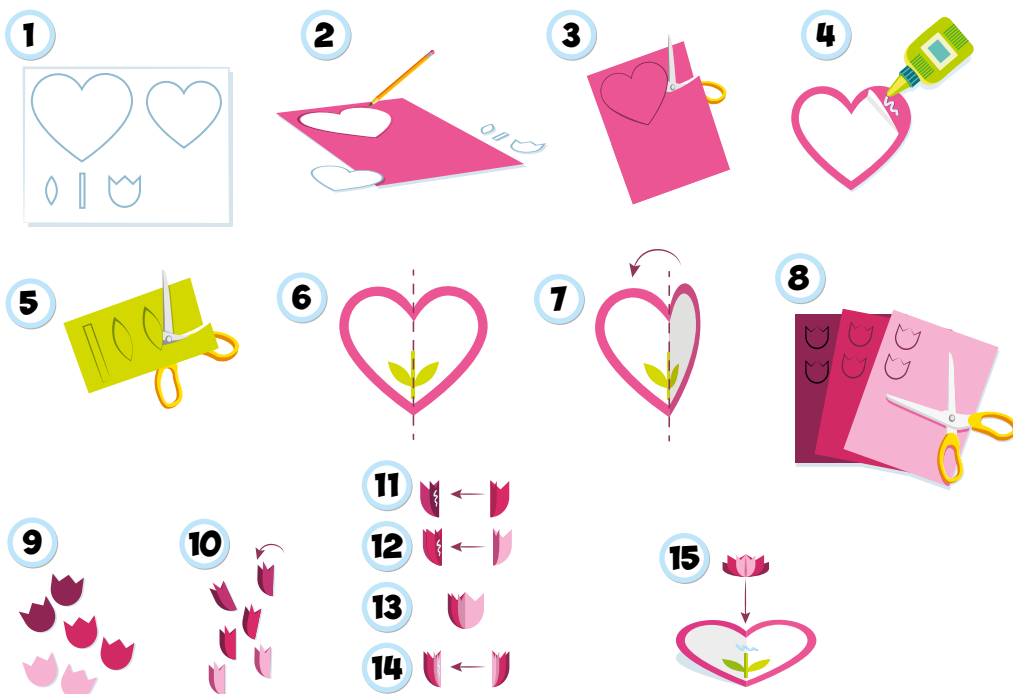
Які поради дають вам ваші рідні?

ВИГОТОВЛЯЄМО ЛИСТІВКУ

Власноруч виготовлена листівка — найкращий подарунок рідним на день народження чи інше родинне свято.

Вам знадобляться:

- кольоровий папір;
- ножиці;
- клей.



РІДНИЙ ДІМ

Білка селиться в дуплі,
Їжачисько — у кублі,
Вепр — у хащах верболозів,
А ведмідь — в глухім барлозі.
Люди селяться в містах
І в зелених селах,
І живуть вони ось так
У людських оселях.

Олег Орач



Намалюйте свій будинок і розкажіть:

- Скільки у ньому поверхів?
- Чи є в будинку гаряча і холодна вода?
- Що ви у ньому найбільше любите?

ДЕ МОЖНА ГРАТИСЯ В ОСЕЛІ

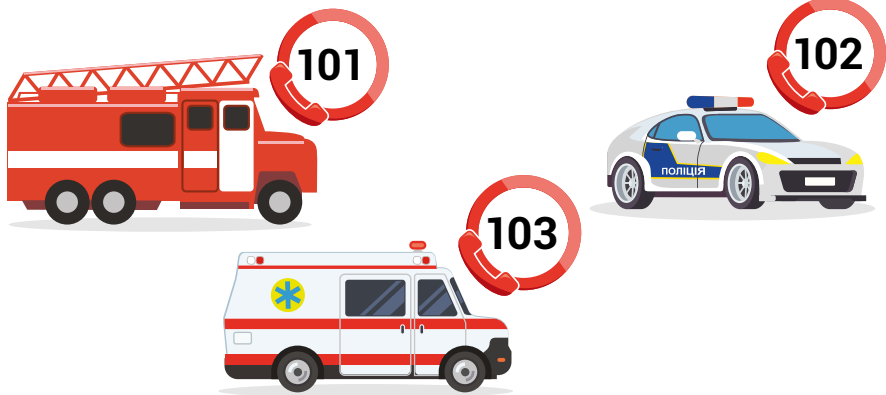
Рідний дім — найкраще місце на Землі. Він затишний і безпечний. Проте в кожній оселі є місця, де небезпечно бігати і гратися, а є й такі, куди дітям самим ходити не можна.



- Які приміщення є в цьому будинку?
- Чому не можна гратися в кухні, на балконі, біля відчинених вікон, на підвіконні?
- Чому не можна заходити без дозволу у підсобні приміщення: підвал, гараж, комору?
- Разом із дорослими обстежте вашу оселю. Дізнайтеся, де вам можна гратися, а куди ходити не слід.

СЛУЖБИ ПОРЯТУНКУ

В оселі можуть виникнути небезпечні ситуації. Наприклад, щось загорілося, комусь стало погано або ви почули, що хтось намагається проникнути в дім. Якщо поруч немає дорослих, телефонуйте у служби порятунку. Розгляньте малюнки і назвіть телефонні номери, за якими викликають швидку допомогу, поліцію, пожежників.



- Прочитайте вірш «Козенята і вогонь».
- Об'єднайтесь у пари і по черзі потренуйтеся викликати пожежників.

КОЗЕНЯТА І ВОГОНЬ

Вогонь працював у Кози у печі.
Варив їй куліш, випікав калачі.
Вона ж годувала щоранку малят —
Трійко біленьких своїх козенят.
Ось мамі вже з дому рушати пора.
Лишається в хаті сама дітвора.
— Ми будем слухняні! — синок запевня.
Куди ж це найменше спішить козеня?
Воно потихеньку взяло сірники
І вогник маленький пуска між тріски.
— Ану, як у мами моєї, гори! —
І ось уже дим потягнувсь догори...
Сердитий вогонь розходивсь, гоготить!
Сестричка з найменшим сховались умить.
А брат не злякався: — «101» я дзвоню!
Врятують пожежники нас від вогню!
Алло! Загорілася хата в Кози!
Адреса: Діброва, провулок Лози,
А номер в нас другий. Скоріше сюди!
Мерщій порятуйте від злої біди! —
Вогонь не давався, пручався, шипів,
Сердитий вогонь погасать не хотів —
Не дуже він любить сидіть у печі,
Варити куліш і пекти калачі.
Пожежу згасили. Живі малюки.
І каже Бобер: — Не беріть сірники! —
І мовить Коза: — Пам'ятайте завжди,
Що гра із вогнем приведе до біди!

Тамара Коломієць

СВЯТО ВИШИВАНКИ



- ВИШИВАНКА • ШАРОВАРИ
- ВІНОЧОК • МАРТЕНИЦЯ



ЦЬОГО ТИЖНЯ ВИ:

- обговорите національний одяг українців;
- дізнаєтеся, хто є сусідами України;
- напишете листа своїм одноліткам із Болгарії;
- виготовите закладки для книжок.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОДЯГ УКРАЇНЦІВ

Традиційний одяг українців є одним із найбагатших видів народного мистецтва. Головним його елементом є вишита сорочка — вишиванка. Щороку у третій четвер травня відзначають Всесвітній день вишиванки.



- Назвіть елементи національного одягу.
- Що спільне у жіночого і чоловічого одягу, а що — відмінне?
- У День вишиванки доповніть свій звичайний одяг вишиванкою.
- Зробіть фото на пам'ять.

НАШ РІД

Мама вишиває на білому полотні зелений барвінок, жовтогарячі чорнобривці, сині волошки. Навіть маленьку качечку-утінку вишила.

— Що це буде, нене? — питає Дмитрик.

— Українська святкова сорочечка для тебе.

— Чому українська? — допитується хлопчик.

— Бо вишиваю такі квіти, які ростуть на нашій землі.

А земля наша зветься Україною. І ти — маленький українець.

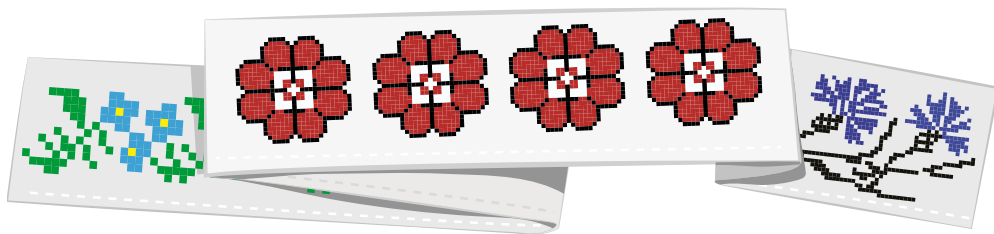
— А ти, мамо?

— І я, і твоя бабуся — українки, твій татко і дідусь українці. Україна — як наша рідна хата.

— А у наших сусідів не такі самі квіти цвітуть, як у нас?

— І такі, й інакші — свої, тому й вишивки в нас і схожі, і різні.

Андрій М'ястківський



По черзі скажіть, що зображено на ваших вишиванках.

УКРАЇНА – СЕРЦЕ ЄВРОПИ

На території України у Закарпатті розташований географічний центр Європи. Тому Україну називають серцем Європи.



- Розгляньте малюнок і скажіть, які країни є сусідами України.
- Назвіть кольори їхніх прапорів.
- Які елементи їхнього національного одягу схожі на українські, а які — відмінні?

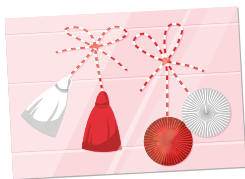
ПРИВІТ, ДРУЗІ!

Пишуть вам учні першого класу з міста Софія — столиці Болгарії. Ми хочемо розказати вам про одну нашу традицію. 1 березня у Болгарії відзначають стародавнє свято Баби Марти. Цього дня кожен дарує родичам і друзям особливий амулет — мартеницю. Це — символ здоров'я, тривалого життя, родючості та достатку. Вона виготовлена з білої та червоної нитки. Білий колір символізує чистоту, радість, а червоний — життєву силу і здоров'я.

Мартеницю усі повинні носити при собі цілий місяць, а з остаточним приходом весни — повісити її на дерево. Ви просто уявіть, як гарно виглядають дерева, прикрашені червоно-білими китицями. Здається, що вони вже розквітли! Ось така весняна традиція є в нашій країні.

Нам теж дуже хочеться дізнатися щось цікаве про ваші звичаї. Ми бачили, що у вас красивий національний одяг, особливо вишиванки. Хотілося б дізнатися про них.

Додаємо фото наших мартениць. Із нетерпінням чекатимемо на відповідь!



*З найкращими побажаннями,
учні 1-го класу, м. Софія*



Об'єднайтеся у групи і напишіть дітям із Болгарії листа у відповідь.

ВИГОТОВЛЯЄМО ЗАКЛАДКУ

Ви можете створити закладку для книжок у стилі вишиванки.

Вам знадобляться:

- аркуш паперу в клітинку;
- картон;
- ножиці;
- клей;
- кольорові фломастери.



Обчисліть приклади і ви дізнайтеся, якими кольорами слід розфарбувати закладку.

$9 - 6 =$



$4 + 3 =$



$5 + 4 =$



		7	7			3			
	7		7			3	3		
7			7	7		3	3	3	
7						9			
7			3	3	3		3	3	3
	7			3	3		3	3	
		7			3		3		
			3			7		7	
	3	3				7			7
3	3	3		7		7			7
				9					7
	3	3	3		3	3	3		7
		3	3		3	3			7
		3		3			7		
		7		7			3		
7			7			3	3		
7			7	7		3	3	3	
7						9			
7			3	3	3		3	3	3
	7			3	3		3	3	
		7			3		3		

На порозі літо



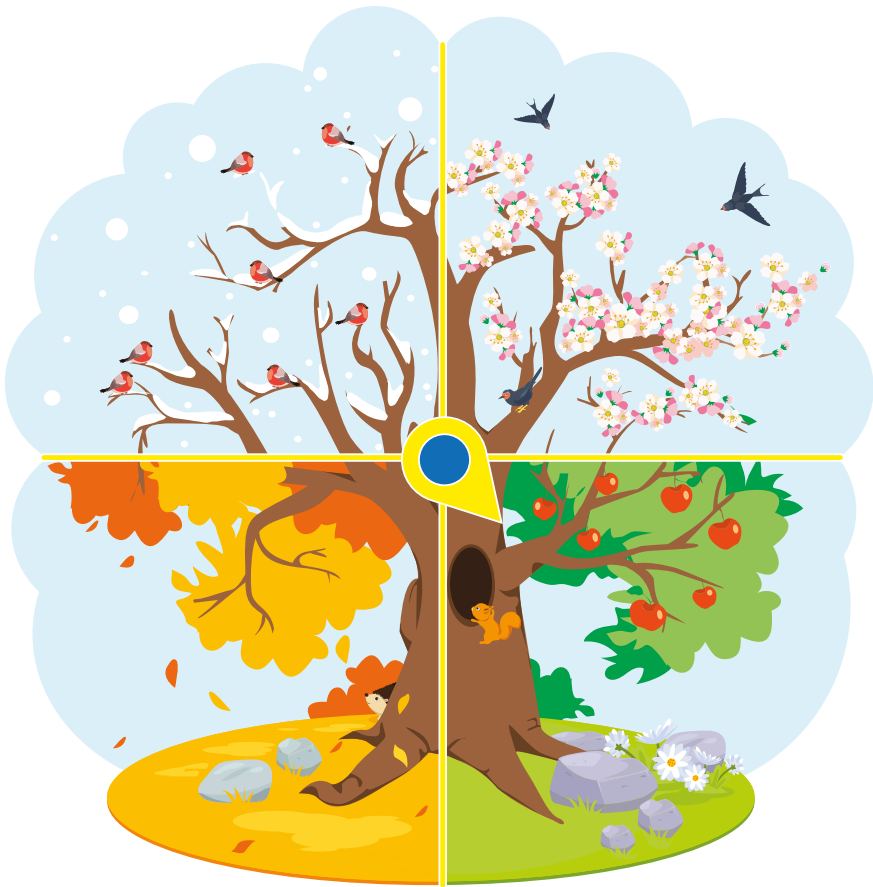
- ЛІТО • ЧЕРВЕНЬ • ЛИПЕНЬ
- СЕРПЕНЬ • КАНІКУЛИ
- ПЛОДИ • НАСІННЯ



ЦЬОГО ТИЖНЯ ВИ:

- з'ясуєте прикмети літа;
- поговорите про плоди та насіння;
- виготовите браслет-бджілку;
- дізнаєтеся правила безпеки на канікулах.

ПРИКМЕТИ ЛІТА



- В якій частині малюнка зображено літо?
- Як ви про це здогадалися?
- Які кольори переважають у природі влітку?
- Що ви уявляєте, коли думаєте про літо?
- Які звуки супроводжують літо?



Червень, липень, серпень —
літні місяці.

ПЛОДИ І НАСІННЯ

Улітку в рослин досягають плоди. Їх у природі багато, і вони різні — м'ясисті та соковиті, як у персиків і черешні, тверді й сухі, як у каштана.



Кукурудза



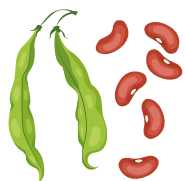
Груша



Соняшник



Гарбуз



Квасоля



Огірок



Пшениця



Персик



- Які плоди зображено на малюнках?
- Які плоди соковиті, а які — тверді?
- В яких рослин їстівні лише плоди, а в яких — лише насіння?
- В яких рослин їстівні і плоди, і насіння?
- Які ваші улюблені плоди?

ГОГА-НЕРОБА

У мурашнику — робота.
Хоч неділя, хоч субота.
Працьовита мурашня
Метушиться впродовж дня.
Носять глицю та листки,
Соломинки і тріски.
Із гілок дашок будують,
До зими себе готують...
Лиш один мураха Гога —
Той не робить геть нічого.
Примостився під лопух,
Ледве переводить дух.
Розгляда себе в люстерко
І зітхає:
— Як нестерпно!..
Проситься мурашка Мілка:
— Поможи донести гілку!
Гога посміхнувся:
— Не можу!
Заміняю тут сторожу.
Каже Мілка:
— Ти тут просто
Задихаєшся в неробстві.
І, забившись у тінь,
Ти сторожиш власну лінь.
Та прийдуть зима, завії —
Чи та лінь тебе зігріє?

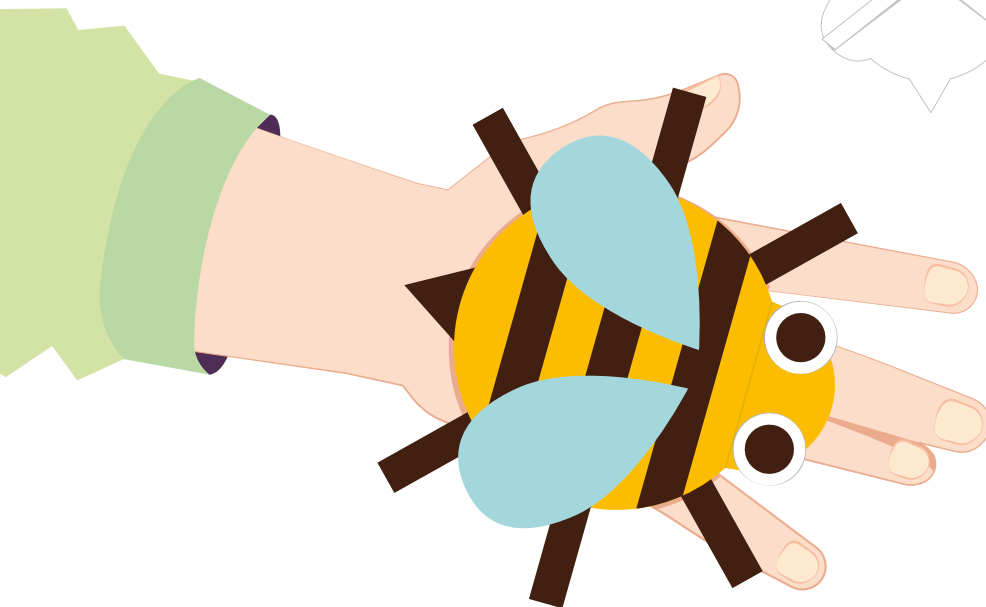
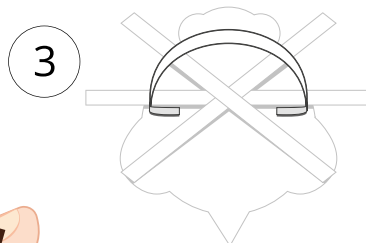
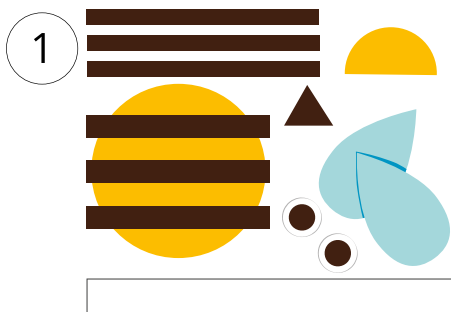
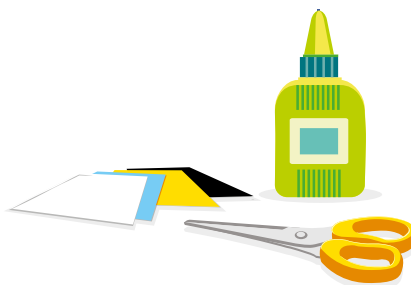
Любов Бурак



ВИГОТОВЛЯЄМО БРАСЛЕТ-БДЖІЛКУ

Вам знадобляться:

- ножиці;
- кольоровий папір;
- клей.



ПРАВИЛА ЛІТНЬОГО ВІДПОЧИНКУ

Любі друзі! Попереду у вас літні канікули. Пройдіть тест. Запам'ятайте ці прості правила і дотримуйтесь їх під час відпочинку.

1. Уранці та ввечері ми засмагаємо, а після обіду...
а) літаємо; б) відпочиваємо.
2. Якщо на сонечку заснеш, то сильно шкіру...
а) обпечеш; б) розітреш.
3. На шкіру тиснеш — побіліла, це значить, що вона...
а) зраділа; б) згоріла.
4. Щоб на курорті не хворіти, всі фрукти треба добре...
а) мити; б) гріти.
5. Якщо нудота є і жар, в людини — сонячний...
а) димар; б) удар.
6. Щоб голову не перегріти, потрібно кепочку...
а) помити; б) носити.
7. Не треба від батьків втікати, бо можна легко...
а) заспівати; б) заблукати.
8. Ти рідних легко відшукаєш, якщо мобільний номер...
а) знаєш; б) забуваєш.

Наталя Гуркіна



Веселого літа! До зустрічі
у другому класі!

Навчальне видання

Воронцова Тетяна Володимирівна
Пономаренко Володимир Степанович
Хомич Олена Леонідівна
Гарбузюк Ірина Вікторівна
Андрук Наталія Володимирівна
Василенко Катерина Сергіївна



Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник інтегрованого курсу для 1 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Літературне редагування Л. Воронович
Художнє оформлення ТОВ «Видавництво “Розумники”»
Коректор І. Шатунова
Формат 70×100/16. Гарнітура Philosofer.
Друк офсетний. Щільність паперу 80 г/м²
Ум. друк. арк. 10,37. Обл.-вид. арк. 10,37.
Тираж 17 198 пр.

Віддруковано з готових діапозитивів
ТОВ «Новий друк»
Київ, вул. Магнітогорська, 1.